

ТЕКСТ УЦБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

БОГ ЈЕ СТВОРИО СВЕТ СА ЦИЉЕМ ДА ПОСТАНЕ ЦАРСТВО
БОЖИЈЕ

ХРИСТОС – СЈЕДИЊЕЊЕ БОГА И ЧОВЕКА

Јер Њиме (тј. Христом) би саздано све, што је на небесима и што је на земљи, што је видљиво и што је невидљиво: све је Њиме и за Њега саздано (Кол 1, 16).

Кад говоримо о Христу, мислимо на јединство Бога и човека у једној личности, тј. на Богочовека, а преко њега и у њему, на јединство читаве природе с Богом.

Бог Отац је, уз сагласност Сина и Светог Духа, одлучио пре него што је створио свет, тј. различита бића, да та бића вечно постоје у заједници с Њим, кроз Сина, посредством човека и садејством Светог Духа. Ту одлуку свети оци Цркве називају “предвечним саветом Свете Тројице” о творевини.

Овај Божији план о свету видљив је у самом начину стварања света, као и на Божијим створењима. Бог Отац је све створио кроз логос, односно реч, тј. посредством свога Сина и садејством Светог Духа. По речима светог Максима Исповедника, стварање света, на начин Бог рече и би, јесте “одебљање”, тј. отелотворење *логоса* Божијих о творевини, које он другачије назива *жеље* Божије о створеним бићима, кроз Сина. Речју, Бог је створио свет не од своје суштине или било које друге суштине која је претпостојала пре него што је Бог створио свет, него је свет отелотворење Божије воље. На тај начин свет у свом постојању зависи од Божије воље. Не постоји, дакле, сам за себе на основу своје природе, нити пак на основу своје воље, већ на основу Божије воље. То што држи створена бића у постојању јесте, дакле, воља Божија и она омогућује створеном свету и Богу да су истовремено и у заједници, али и различити једно од другог. Слично је то нашем искуству кад направимо неку ствар својом вољом. Постојање те ствари је израз наше воље и ми смо истовремено у заједници с њом, јер је то наша ствар, али смо и различити од ње по природи. Другим речима, стварање света вољом Божијом довело је свет у нераздељиву, али и несливену заједницу с Богом и захваљујући тој вољи створена бића постоје.

Бог, међутим, није хтео да створену природу држи у вечном постојању без њеног слободног пристанка. Зато је, на крају свега, Бог створио човека као слободно биће да преко њега творевина изрази своју слободу да ли жели да постоји вечно, или не жели.

Сва остала бића су стварањем човека, на начин како је то описано у Библији, кроз човекову природу била у јединству са човеком, па би преко њега ступила и у јединство с Богом. Зато је међу створеним бићима једино човек био посредник између Бога и света, јер је био слободан и у својој природи је садржао читаву материјалну и духовну природу. Услов за то јесте да је и сам човек у јединству с Богом. Јер, твар може вечно постојати у заједници с Богом, али преко човека, зато што је човек, пошто је слободан, једини њен посредник у сједињењу с Богом. Творевина не може да оствари заједницу с Богом по природи и на основу природе јер би се као слабија на тај начин изгубила, већ само на основу слободе. А за то је потребан човек јер он је једини слободан, будући да је створен сличан Богу, а та сличност се огледа једино у слободи. Бог је слободно биће и човека је створио као слободно биће.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

Стварајући свет на овај начин, тј. тиме што га је сјединио с човеком кога је створио на крају, са жељом да се преко човека свет, односно творевина, сједини с Богом, Бог је зажеleo да се оствари “Тајна Христова”. Јер, Тајна Христова, или једноставно Христос, како нам је то откривено касније у Новом Завету, јесте слободно, *нераздељиво* и *несливено* јединство Бога и човека, а преко човека и читаве творевине с Богом. Сједињење Бога и читаве творевине на начин како је то остварено у Христу најављено је од самог почетка стварања, у стварању човека. Ова најавна је попримила конкретнији израз у оваплоћењу Сина Божијег у Новом Завету и стварању Литургијске заједнице као иконе будућег Царства Божијег.

Сва творевина, дакле, сједињена с човеком, а преко њега и у њему са Богом, кроз слободну заједницу Бога и човека, постојала би вечно као једна велика Црква – космичка Литургијска заједница, тј. као Царство Божије.

Размисли и одговори

- На који начин је Бог створио свет?
- Објасни зашто и на који начин свет зависи од Божије воље.
- Који је циљ имао Бог када је стварао свет?
- Зашто је свет у нераздељивој и несливеној заједници са Богом?
- На који начин се тај циљ могао остварити?
- По чему је човек сличан Богу?
- Ко је Христос?
- Објасни Тајну Христову.

БУДУЋЕ ЦАРСТВО БОЖИЈЕ – ЗАЈЕДНИЦА СЛОБОДЕ И ЛЈУБАВИ СТВОРЕНИХ БИЋА С БОГОМ

Будући да је створена природа по себи смртна зато што је створена ни из чега, да би живела вечно, потребно је да живи у заједници слободе и љубави с Богом. Да би се то остварило, Бог је на крају свега створеног створио човека како би се сјединио с њим, а преко њега са читавом створеном природом.

Човек је створен слободним, што значи сличним Богу, јер Бог је слободна личност. Створен је “по икони и подобију Божијем” да би се кроз човека остварила заједница слободе и љубави створене природе с Богом. Јер, без слободе нема постојања, тј. не може бити заједнице љубави између Бога и човека у којој би постојала и створена природа. Услов је да то и човек жели. Бог није желео да на силу, односно без свог пристанка, створени свет постоји вечно. Желео је да свет постоји слободно, у заједници љубави, као што и Бог постоји: као слободна заједница љубави Бога Оца са Сином и Светим Духом. Другим речима, Бог је створио свет да овај постане учесник Божијег вечног живота: заједница свих створених бића у личности Сина Божијег, кроз човека, јер би тако био у личној заједници слободе и љубави с Богом. Зато што једино на овај начин човек и природа могу вечно да постоје, јер и Бог постоји на исти начин. Како ово треба схватити?

Бог у кога верујемо није безлична божанска природа, већ три личности: Бог Отац, Бог Син и Бог Свети Дух. Мимо ових личности не постоји никаква божанска природа, као што мимо конкретних људи, тј. личности, нпр. Марка, Петра, Саве, не постоји људска природа.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

Први у Светој Тројици је Бог Отац, који слободно, вечно рађа Сина и исходи Светог Духа. Личности Свете Тројице се, дакле, не рађају из безличне природе, већ од једне конкретне личности – од Бога Оца. Ни ми људи не рађамо се од безличне природе, већ од родитеља, који су конкретне личности. Сваког човека је родио неки конкретни човек, нека личност. Колико год се кретали уназад да пронађемо наш први узрок постојања, не можемо отићи даље од једне конкретне личности, тј. од Адама, односно не можемо даље од Бога Оца, који је створио првог човека Адама. У Светој Тројици постоји такође један први узрок постојања; то је Бог Отац као конкретна личност.

Свака личност у Светој Тројици постоји једино у заједници слободе и љубави са осталим личностима. Зато се личности тако и називају: Отац, Син и Свети Дух. Постојање личности указује на заједницу с другом личношћу. Да нема Оца, не би било ни Сина ни Духа. Отац је Отац зато што вечно има Сина, као и Духа, јер је и Дух од Оца, тј. Бог Отац је такође и Духу Отац. Син и Дух су то у заједници са Оцем. Син је Син зато што има Оца, што је рођен од Оца. На овај начин је Бог један и истовремено Тројица. Да не постоји Бог Отац, онда не би постојали ни Син ни Дух, и да не постоје Син и Дух, онда не би постојао ни Бог Отац, односно не би постојао Бог.

Човек као икона Божија створен је такође да постоји у заједници са другом личношћу, тј. са Богом, а у тој заједници је такође носилац постојања природе. Без те заједнице не може да постоји, односно престаје да буде носилац постојања природе. Јер, без природе не постоји ни личност. Ово можемо донекле разумети само на основу искуства личности. Кад волимо једно биће, оно за нас и постоји и постаје другачије од осталих, постаје личност. Има посебно име. Међутим, да би то друго биће било за нас личност, потребно је да и оно слободно прими нашу љубав. Зато личност може бити само оно биће које има слободу. Што више волимо то биће, све смо више везани за њега. Не можемо да замислимо себе и свој живот без њега. Чини нам се да ћемо се и ми изгубити ако ту личност изгубимо. Тако, иако смо двоје, две различите личности, у заједници слободе и љубави јесмо то што јесмо, тј. различити, али истовремено као да смо једно, јер једно без другог не можемо да постојимо.

Људско искуство љубави према другој личности указује такође на то да је личност извор постојања природе, а не обратно. Кад волимо једног човека, онда он за нас постоји и у њему и ради њега постоји и свет за нас. Свет постоји и изгледа нам леп једино кад волимо једну личност и кад смо вољени од ње.

Ово се најбоље види кад умре човек кога посматрамо као личност, тј. кад га волимо. Кад умре један човек кога волимо, на пример, дете једне мајке, онда је за мајку тог детета све изгубљено, као да је умро читав свет. Јер је човек личност само у заједници слободе и љубави с другим човеком и као такав је носилац постојања целе природе.

Посматрајући свет кроз једног човека кога волимо, закључујемо, дакле, да свет постоји једино у личности. У искуству љубави читав свет постоји за нас као тај човек кога волимо, тј. као једна личност.

Постојање природе, дакле, зависи од постојања личности. Постојање личности, пак, израз је личног, слободног односа, тј. заједнице љубави с другим. На овај начин постоји Бог и зато је Бог Света Тројица. Једино на овај начин може постојати и створена природа, као заједница љубави људи међу собом и са Богом, али кроз једног човека Адама. У ту сврху Бог је на крају створио човека Адама као слободно биће и као начелника свих створења.

Овакав начин Божијег постојања објашњава и то зашто је Бог створио свет у Христу и за Христа. Јер, створена природа, као и Божанска, није могла да постоји безлично, већ само у

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

једној конкретној личности, и то у личности човека Адама. Међутим, пошто је и Адам по природи створен, он није могао да постоји мимо заједнице са Богом у Сину Божијем. Зато је Бог све створио за Христа и у Христу, тј. у жељи да се сједине Син Божији и човек и да Христос као вечна личност, тј. Син Божији, буде носилац постојања света. Ако се творевина нађе мимо Христа, мимо јединства с Богом у личности Христовој, она онда не може ни постојати. Јер је створена ни из чега. Хришћанска порука да постанемо чланови Цркве, тј. да љубави имамо међу собом и с Богом у Христу, није само једна заповест, већ извор живота, уколико се она схвати у контексту постојања Божијег као Свете Тројице.

Подсети се, размисли и одговори

- На који начин створена природа може живети вечно?
- Зашто је човек створен „по икони и подобју Божијем“?
- На који начин постоји Бог и зашто је желео да створени свет постане Црква?
- Ко су личности Свете Тројице? Какав је њихов међусобни однос?
- Објасни зашто је Бог један и истовремено Тројица.
- Образложи зашто остварење заједнице с другим човеком у Цркви значи остварење заједнице са Богом.

ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖИЈА

Пре него што почнемо да говоримо о човеку као икони Божијој, потребно је да кажемо нешто о самом појму иконе и како се он тумачи у Православној Цркви.

Реч икона је грчка реч и етимолошки значи слику, портрет. Овај појам употребљен да означи човеков однос према Богу наглашава да је човек сличан Богу. Та сличност се огледа у слободи човека, тј. у његовој способности да постоји, да живи руковођен својом слободом. Јер, Бог, као прототип, у односу на човека је слободан у свом постојању. У том смислу једино је човек икона Божија од свих створених, материјалних бића, јер једино је човеку Бог дао слободу, тј. једино је човек слободан.

Код православних отаца Цркве икона Божија за човека у односу на Бога се употребљава и у смислу односа, заједнице слободе коју има човек са Богом као прототипом. По принципу огледала и онога који стоји пред огледалом. Човек је живо огледало у коме се огледа Бог. Човек је икона Божија и пројављује Бога у створеној природи, али не по природи и као природу, већ на основу заједнице слободе коју има с Богом. Другим речима, човек је икона Божија, али не по природи, већ на основу слободе и начина на који пројављује ту своју слободу, односно на основу начина свога постојања који треба да буде плод заједнице слободе човека с Богом. Уколико човек пројављује своју слободу на другачији начин, он онда није икона Бога, већ је икона онога с ким, или с чим је у вези и што пројављује.

Створивши човека као своју икону, Бог се преко човека, односно у заједници с човеком, открио, иако још увек не у потпуности, као једна конкретна личност. Јер, стварајући човека слободно, из љубави, Бог је ступио у заједницу с њим, уз услов да човек пројављује своју слободу тако што остаје у заједници с Богом Оцем до потпуног сједињења са Њим кад ће бити и потпуно откривен Бог у природи. Јер Бог није желео да заједница између Њега и човека буде без сагласности и слободне воље човека. Слично једној личности која је за нас постојећа као личност само ако је волимо и ако она нас воли, тј. ако смо са њом

ТЕКСТ УЦБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

у заједници слободе и љубави. Уколико некога не волимо, тј. не остваримо заједницу с њим, он за нас и не постоји. Исто тако, уколико и тај други не жели заједницу с нама, ми за њега не постојимо. Зато што заједница личности може бити једино ако је слободна, како од стране нас, тако и од стране оног кога волимо. Речју, Бог се пројављује у природи само кроз човека, тј. уколико човек слободно, из љубави, остварује заједницу с Њим. То значи, када је човек у заједници љубави с Богом, онда је Бог за човека личност, тј. Отац али истовремено је и човек за Бога личност, тј. Син, зато што га воли и један без другог не могу да постоје.

Бог је први показао да воли човека. Он је први ступио у заједницу љубави с човеком и на тај начин га учинио личношћу. Сада је и човек требало да одговори на Божију љубав, да и он воли Бога и тако покаже да је и Бог за њега личност, тј. Отац. Уколико то не чини, тј. уколико своју слободу пројављује тако што не жели заједницу с Богом, ни Бог не може да оствари заједницу с њим као са личношћу. У овом случају, међутим, човек пројављује самога себе у односу на себе, али окрећући се ка себи, окреће се ка ништавилу и пројављује својом слободом ништавило, смрт, непостојање, а не Бога. Зато што је човек сам по себи небиће, јер је створен из небића. Ни једно створење, па ни човек, сам по себи, захваљујући својој природи, не може да постоји иако је слободан; постоји само у заједници с Богом, тј. поштујући и слажући се слободно са Божијом вољом да се сједини са Њим јер би га то сједињење и држало у постојању. Јер, као што смо већ рекли, створена бића, па и човек, зависе у свом постојању од Божије воље, тј. од свог сједињења с Богом. Речју, човек би у заједници слободе с Богом Оцем био личност, тј. Син Божији по благодати и као такав био би носилац постојања целе природе, која је у ствари била његово тело, тј. његова природа. Био би Богочовек. Без те заједнице, човек би престао да постоји као личност, али би тада аутоматски и природа престала да постоји, односно престао би да постоји човек, јер је његова природа створена ни из чега и не може да постоји сама за себе мимо личности, тј. мимо заједнице с Богом.

Но, пре него што је човек остварио заједницу са Богом и тако постао савршена, бесмртна личност, икона тог сједињења био је Адам и његов однос са Богом у првобитном рају. Зато је и првобитни рај био само икона будућег раја, а не истинити рај. Првобитни рај би постао истинити да је човек Адам прихватио понуђену му заједницу од стране Бога Оца. Јер би кроз ту заједницу, тј. у Богочовеку Адаму, сва природа била сједињена с Богом и не би умирала.

Подсети се, размисли и одговори

- Шта значи то да је човек икона Божија?
- Зашто су једино људи личности, иконе Божије?
- Објасни због чега заједница с човеком није довољна да људе учини бесмртним бићима. Шта је основни услов да то и буде?
- Зашто је човек Адам као личност одређен да буде носилац постојања читаве природе?
- Образложи хришћанско учење да свет једино у заједници са Богом, преко човека, може постојати вечно.
- Зашто је заједница љубави међу људима потребна да би се показало да људи заиста желе заједницу с Богом?

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

ЧОВЕК ЈЕ ЛИЧНОСТ

И рече Господ Бог: није добро да је човек сам; да му начинимо друга према њему. Јер Господ Бог створи од земље све звери пољске и све птице небеске,...али се не нађе Адаму друг према њему. И Господ Бог створи жену од ребра, које узео Адаму, и доведе је к Адаму. А Адам рече: сада ето кост од мојих кости, и тело од мога тела. Нека јој буде име човечица јер је узета од човека. Зато ће оставити човек оца свога и матер своју и прилепиће се к жени својој, и биће двоје једно тело (1 Мој 2, 18-24).

Створивши човека Адама као личност на крају стварања света, Бог је у њему сместио целокупну створену природу. Створена природа је била човекова природа, тело његово, док је личност човека Адама била слободна заједница, заједница љубави Бога и човека. На овај начин човек Адам је као личност постао носилац постојања целокупне створене природе зато што је она преко њега, тј. у његовој личности, била у заједници с Богом.

Свето Писмо посебно наглашава да су људи конкретна и непоновљива бића зато што су конкретне личности, Адам и Ева. А људи су управо такви зато што су на посебан начин створени од Бога (види: 1 Мој 1, 26-27). Тај посебан начин стварања човека огледа се у томе што Бог као слободна личност ствара човека као слободно биће и у заједници је љубави с њим, а посебно имајући у виду будуће сједињење са њим, гледа на њега као на конкретну и непоновљиву личност, на Адама. Бог је показао посебну љубав према човеку Адаму зато што је замислио да човек одговори на Божију љубав и сједини се с њим па је тако учинио да је човек посебно биће од свих других, тј. на овај начин створио га је као личност, сличног себи, тј. сличног своме Сину. Јер, ако би човек својом слободом прихватио понуђену му заједницу од стране Бога постао би Син Божији по благодати, док би по природи остао човек. Речју, Бог је од самог почетка, и пре него што се догодило потпуно сједињење Бога и човека, гледао на човека као на свога Сина. Слично је то као кад ми заволимо једног човека више него друге, он за нас постане конкретна личност и различита од свих других. Другим речима, човек је личност у односу на заједницу слободе и љубави Бога с њим као са другом личношћу. Човек сам, као јединка, без заједнице с другом личношћу, не може да буде личност, већ је само природа.

С друге стране, да би човек био личност, потребно је да и он има заједницу слободе и љубави с другом личношћу, тј. с Богом, као са другом личношћу. Једино у заједници слободе с другим, који је такође слободан, тј. с Богом, човек постаје личност и непоновљиво биће. Зато што друго, такође слободно биће, у овом случају то је Бог, једино може слободно да одговори на човекову љубав и да на тај начин постане извор постојања човека као личности, тј. да учини човека личношћу. Друга бића то не могу јер немају слободу.

Бог је поред Адама створио и Еву. Ева је такође слободна као и Адам, односно створена је по икони Божијој као и Адам, јер је узета од Адама. Међутим, за разлику од Еве, Бог је најпре с човеком Адамом остварио заједницу, понудивши то и Адаму и преко њега је имао заједницу с осталом природом. Одвојивши се од Бога и остваривши заједницу са Евом, човек Адам није престао да буде личност, зато што он то јесте, личност, у заједници слободе и љубави с другим човеком. Зато што је, поред Бога, и човек слободно биће.

Само у заједници са Евом, односно са другим човеком, међутим, иако човек Адам није престао да буде личност, он не може постати вечно биће јер је смртан по себи. У заједници слободе и љубави с другим човеком човек је само икона истинског постојања, али не и вечна, бесмртна личност. А ако није бесмртан, он онда престаје да буде личност, јер

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

престаје да постоји. Другим речима, у заједници љубави с другим човеком човек само добија предокус личности, односно стиче претходно искуство шта значи бити личност, али то може постати једино у заједници с Богом. Зато ап. Павле тумачи речи: “Оставиће човек оца свога и матер и прилепиће се к жени својој и биће двоје једно тело” и каже да се оне односе на Христа и на Цркву (види: Еф 5, 30-32), тј. на заједницу људи и природе с Богом на коју треба да их упуту заједница мужа и жене. Да би човек постао бесмртна личност, неопходно је да има заједницу са Богом као вечном личношћу. Јер једино Бог је у исто време и слободан и вечан. Сва остала слободна бића су створена и смртна су по себи и зато не могу дати човеку вечно постојање. Док се то не оствари, човек треба да има заједницу слободе и љубави с другим човеком, али његов извор живота превасходно треба да буде заједница с Богом. На тај начин човек постаје као личност Син Божији преко кога све што је створено ступа у заједницу с Богом и тако се спасава од смрти.

У том циљу Бог је на почетку позвао Адама, дајући му прву заповест, да он има непосредну заједницу с Богом, а да сва остала бића преко Адама остваре заједницу с Њим и да тако живе вечно. Речју, први човек Адам је требало пре свега да има заједницу с Богом и да њега сматра извором свога живота, а да сва остала бића, као своју природу, као своје тело, приведе Богу. Једино тако и једино у заједници с Богом, али преко једног човека Адама, тј. Христа, јер Христос значи: јединство у слободи и љубави Бога и човека, сви остали људи и целокупна природа могу да постану бесмртна бића.

Бог је, дакле, једино бесмртно биће, једино је Он бесмртна личност која може дати вечни живот човеку и свету кроз вечну заједницу с Њим. Сва остала бића су смртна, па и људи, и они, хтели то или не, смрћу прекидају заједницу једни са другима и престају да буду личности. Ми бисмо желели да биће које волимо буде у вечној заједници с нама, да не умре, тј. да буде личност, као што и оно то жели, али будући да смо смртни, та наша заједница смрћу се неминовно прекида и ми престајемо да будемо личности. Зато ниједан човек сам по себи не може постати бесмртан, већ то постаје само у заједници са Богом. Док се то не оствари, љубав према другом човеку, заједница с њим, постаје икона и предокус сједињења с Богом зато што је човек само икона Божија.

Подсети се, размисли и одговори

- Објасни на који је начин Бог личност.
- У чему се огледа икона Божија у човеку?
- С ким је човек Адам требало да буде у заједници слободе и љубави да би био личност, тј. подобан Богу и да би био посредник између створене природе и Бога?
- Какав је однос личности и природе?
- Шта ће се догодити ако човек одбије заједницу с Богом и остане само у заједници с другим човеком и природом.
- Зашто је заједница са Богом за човека извор живота?

ЧОВЕКОВА ВЛАСТ НАД ПРИРОДОМ

Потом рече Бог: да начинимо човека по своје обличју, као што смо ми, који ће бити господар од риба морских и од птица небеских и од свега звериња што се миче по земљи. И створи Бог човека по обличју своје, по обличју Божијем створи га, мушко и женско створи

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

их. И благослови их Бог и рече им: рађајте се и множите се, и напуните земљу, и владајте њом, и будите господари од риба морских и од птица небеских и од свега звериња што се миче по земљи. И још рече Бог: ево дао сам вам све биље што носи семе по свој земљи, и сва дрвета родна која носе семе; то ће вам бити за храну... Тада погледа Бог све што је створио и гле, добро беше веома. И би вече и би јутро дан шести (1 Мој 1, 26-31).

Створивши на крају човека, на посебан начин и као икону Божију, Бог је човека Адама поставио да буде управитељ, господар свих створења и да сва биља и њихова семена користи за храну. Човек је као једино слободно биће имао апсолутну власт над природом. Другим речима, од човека је зависило постојање природе.

То не значи, међутим, да је Бог дао човеку слободу да уништава природу по својој вољи. Бог је човеку дао слободу да сједини природу с Богом. Јер, све што је створио Бог, створио је да вечно живи. Наравно, кроз човека све што је створено требало је да се сједини с Богом и да тако уђе у вечни живот. Бог је на човека Адама гледао кроз јединство са собом, тј. гледао га је као свога Сина, и кроз њега гледао је све оно што је створио и зато је поставио човека за господара природе. Кроз Адама, или тачније у човеку Адаму кога је посебно волео, Бог је гледао своју целокупну створену природу и зато је она за њега била веома добра. Имајући у виду сједињење са човеком, Бог је гледао на човека и на природу од самог почетка као на вечна бића и зато је рекао за творевину да је она “веома добра” (1 Мој 1, 31) и поверио је човеку да он господари њоме. На ту заједницу, тј. на Божију љубав, требало је и човек Адам да одговори љубављу, како би се Божија замисао о творевини и остварила.

Човекову власт над природом, коју му је Бог дао, треба схватити као бригу човека о њој, да би она могла да оствари вечни живот кроз његово јединство с Богом, а не да је уништава. Управо онако како с природом поступа човек у Евхаристији. И то не само због тога што природа није дело човека да би он могао да ради с њом шта хоће, већ је она дело Божије, него и због тога што је природа део човека, тј. човек не може да живи, да постоји без природе и зато би њено уништавање од стране човека значило његово самоуништење. Супротно овоме, вечни живот природе значи и вечни живот човека.

Међутим, човекова слобода је укључивала и могућност да човек не жели да учини оно што Бог очекује. Као што се касније и показало, човек је искористио своју слободу да сам себе прогласи Богом и да своју власт над природом покаже тако што ће природу приносити себи а не Богу, тј. тако што ће уништавати природу.

Човек је, мимо очекивања Божијег, одговорио на љубав Божију тако што је прекинуо заједницу с Богом. Одвојио се од Бога и није хтео да призна никог изнад себе. Хтео је да он буде Бог и да читава природа служи њему а не Богу. На тај начин човек је, не само себе, већ и природу, одвојио од Бога и тако је осудио на смрт, тј. на пропаст. Јер природа сама по себи, мимо човека који је једино слободан, не може имати заједницу с Богом.

Као последица тога настао је погрешан однос човека с природом. Речју, човек је почео да се бори с природом да би му она служила као богу и на тај начин је почео да је уништава. Онда када би се природа показала јачом од човека, човек ју је проглашавао за бога и обожавао је. Одатле је настало идолопоклонство. Уместо да обожава Бога Творца, човек је почео да обожава творевину.

Погрешан однос човека према Богу, тј. проглашење себе за бога, имало је за последицу и уништавање природе. Желећи да постане бесмртан, тј. Бог, како му је Бог и

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

обећао да ће бити, али у заједници с Богом, а не тако што ће сам себе прогласити богом, човек је почео да се понаша насилнички према природи и да је уништава тражећи у њој извор бесмртности. Тако је настао потрошачки однос човека према природи који траје до данас, у коме природа страда и нестаје је. Уништењем природе, међутим, човек уништава самог себе, јер је он део природе, а природа је његово тело.

Подсети се и одговори

- Зашто је човек господар над природом? На који начин човек треба да се односи према природи? Зашто је то неопходно?
- Ко је Адам и какав му је био дат задатак?
- Каква је била Божија замисао кад је створио човека слободним и поставио га за господара природе?
- Зашто је одвајањем човека од Бога и природа осуђена на пропаст?
- На који начин се Адам односио према природи после прекида заједнице с Богом? Како се човек данас односи према природи? Објасни зашто тако поступа.

ЕВХАРИСТИЈСКО ВИЂЕЊЕ ОДНОСА ЧОВЕКА ПРЕМА ПРИРОДИ

Још Ти приносимо ову словесну и бескрвну службу, и молимо Те, и призивамо, и преклињемо: ниспошљи Духа Твога Светога на нас и на ове предложене Дарове: и учини овај хлеб часним Телом Христа Твога. А то што је у Чаши овој часном крвљу Христа Твога” (Литургија светог Јована Златоустог, Молитва призива).

На Литургију човек не долази празних руку. Поред свога телесног присуства, човек доноси различите дарове природе: хлеб, воду, вино, уље, као и различите друге плодове, што показује да у вечни живот, у Царство Божије, човек улази и телом и душом. Без тих плодова не може бити Литургије. Исто тако, човек не може учествовати у Литургији преко посредника, већ мора бити лично присутан.

Природа која се уноси у Литургију приноси се Богу на тај начин што се и на њу призива благодат Светог Духа. То призивање Светог Духа на природу, кроз молитву призива (епиклезе), показује да ће и природа вечно живети. Јер, Дух је тај који све што дотакне оживљава на тај начин што га сједињује с Христом, с Богом. Дакле, природа се не уноси у Литургију да би била изгубљена, већ да би постала тело Христово, била извор живота за људе и постојала вечно.

У Литургији се, такође, кроз разне молитве молимо: за изобилје плодова земаљских, за благо растворење ваздуха, за тихе кише земљи ради плодности итд. Литургијска пракса се пренела и изван Литургије па зато освећујемо, тј. призивамо благодат Св. Духа, на поља, винограде, стоку као и на свако дело људско, а све са истим циљем: да Бог Отац Духом Светим све присаједини Сину и учини да вечно постоји. С том свешћу хришћанин се на почетку сваког доброг дела прекрсти и призове Бога да благослови и учини да то дело буде Богу угодно и вечно.

Литургијска пракса указује на то да је Бог створио природу да она вечно живи, тј. да буде учесник будућег Царства Божијег. То је могуће само преко човека који се брине за

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

природу на тај начин што је уноси у заједницу с Богом, у Христу и преко Христа. Јер, природа по себи нема слободе да одлучи да ли ће ући у заједницу с Господом или неће, будући да је за то потребан слободан пристанак, и зато што она зависи од човека као слободног бића, које треба да је сједини с Богом. По речима ап. Павла: “Сва твар уздише и стење чекајући да се јаве синови Божији који ће је ослободити ропства распаљивости” (Рим 8, 22-23).

Литургија нам, дакле, показује да је служба човека у односу на природу свештеничка, тј. човек је позван од Бога да буде свештеник природе, да се брине за њу и да је сједињује с Богом у Христу.

Подсети се и одговори

- Зашто човек на Литургију доноси и дарове природе?
- Шта нам показује Света Литургија о природи и разлозима због којих је она створена?
- Објасни због чега хришћани сматрају да је грех необрађивање земље и нестарање за природу?
- Какву је службу Бог дао човеку у односу на природу?
- На који начин природа може постати учесник будућег Царства Божијег?
- Објасни шта значи бити свештеник у природи и на који начин се то изражава код људи хришћана.

СВЕТ ЈЕ СТВОРЕН КАО ИКОНА БУДУЋЕГ ЦАРСТВА БОЖИЈЕГ А ЧОВЕК АДАМ КАО ИКОНА ХРИСТА

Бог је створио многа различита бића, а на крају и човека, са циљем да се сва остала бића преко човека сједине с Богом и вечно живе. Јер све што је створено не може постојати само за себе, без заједнице са Богом створитељем. Да би се човек сјединио с Богом и на тај начин постао бесмртан, подобан Богу, а да при том не престане да буде човек, да преко њега и читава природа постане бесмртна и да тако постоје вечно као једна велика заједница чији је начелник човек, потребно је да је и човек слободан. Јер, једино заједница слободе између Бога и човека може обезбедити да Бог и човек истовремено буду у заједници и да се разликују. Ако би та заједница била на основу природе, онда би се изгубила разлика, тј. створена природа би се изгубила јер је слабија од Божанске.

Адам, сједињен с Богом, постао би спаситељ света од смрти и истовремено он сам би постао као Бог не престајући да буде човек, тј. постао би Христос, Богочовек. Јер Христос је потпуни Бог и потпуни човек, јединство тварне и нетварне природе у једној личности. А личност, као што смо видели, није ништа друго до заједница слободе, љубави са другом личношћу, тј. заједница слободе Бога и човека. Остала створена бића једино у заједници с њим, с човеком Адамом, јер је једино човек слободан, могу имати вечну заједницу љубави с Богом и да тако постоје вечно.

Да би се ово остварило, потребно је, с једне стране, да Бог први заволи човека, да га учини личношћу и да позове човека како би човек слободно могао да прихвати јединство с Њим. Када би човек показао да то заиста жели и остварио заједницу слободе и љубави с Богом, он би постао Син Божији, Христос, тј. посредством Светог Духа сјединио би се с њим. Слично ономе што се догађа у Крштењу, у коме се човек слободно сједињује са Сином

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

Божијим и постаје Христос, кроз сједињење са епископом који је начелник Цркве и другим људима, одазивајући се на Божији позив који је упућен преко епископа, односно свештеника. Зато што је Бог по својој природи несазнајан, невидљив, неограничен, односно недоступан је човеку да би човек могао први да оствари заједницу с Њим. Бог је требало први да се открије, и то преко човека, да бисмо ми и остала творевина имали заједницу с Њим. И то је Бог и учинио: Он се открио у Адаму тиме што је први заволео човека и позвао га је у заједницу са собом претходно му дарујући слободу коју само Бог има, како би та заједница била и од стране човека заједница слободе. Сада је остало да и човек то слободно жели, односно да и он прихвати Божију љубав и да оствари заједницу с Њим.

За остварење овог циља Бог је изабрао човека Адама. Тиме је Бог учинио Адама начелником све твари и посредником између света и Бога. Сада је то требало и Адам да прихвати потврђујући то својом слободом, односно својим делима. Требало је да пројави своју слободу тако што би се најпре одазвао на Божији позив за заједницу с Њим, а затим ујединио сва створена бића са собом и у себи, почевши, по речима светог Максима Исповедника, најпре од себе, од своје врсте. Тако би он кроз сједињење са Богом постао Богочовек, тј. бесмртна личност и спаситељ света, јер би се кроз његово сједињење с Богом и сва природа кроз њега сјединила с Богом. Речју, човек Адам би постао Христос, син Божији, не престајући да буде човек, док би сва остала творевина постала тело његово, односно постала би Црква каквом је пројављује Света Литургија. Јер Христос, као вечни Син Божији, који је касније постао човек, јесте Син на основу вечне заједнице љубави с Богом Оцем. То би значило потпуно сједињење створених бића с Богом кроз човека Адама, које значи почетак Царства Божијег и вечни живот свих створења. Другим речима, спасење од смрти, тј. остварење Царства Божијег у створеној природи, историјски је процес у коме учествује читава створена природа, али је човек начелник.

Човек Адам, у заједници слободе и љубави с Богом, постао би син Божији, али не по природи, већ по слободи, као усиновљен од Бога. У личности Адама би се остварила и заједница Божанске и човечанске – нестворене и створене природе, јединство мушког и женског и целе твари, као што је то остварено касније у једној личности Богочовека, Христа и то би била заједница слободе и љубави, тј. била би Црква, Царство Божије. У личности Адама сјединила би се сва тварна природа с Богом. Адам као Христос био би глава, тј. начелник свих људи и целокупне створене природе, док би они били као његово тело. Другим речима, Бог је створио свет са циљем да овај постане Царство Божије као Црква, каквом је видимо данас у Литургијском сабрању.

Подсети се, размисли и одговори

- На који начин би човек Адам постао Христос?
- Зашто је Христос једини спаситељ створеног света?
- С ким је Адам прво требало да оствари заједницу слободе?
- Шта је први човек Адам требало да учини са осталим бићима и са природом после остварења заједнице с Богом?
- Објасни шта би се десило да је први човек поступио по Божијој замисли.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

ЛИТУРГИЈА И ЛИТУРГИЈСКА ПРАКСА ЈЕСТЕ ИКОНА БУДУЋЕГ ЦАРСТВА БОЖИЈЕГ

А када дође Син Човечији у слави својој и сви свети анђели с њим, тада ће сести на престолу славе своје. И сабраће се пред њим сви народи, и разлучиће их једне од других као пастир што разлучује овце од јаради. И поставиће овце с десне стране себи а јарад с леве. Тада ће рећи Цар онима што му стоје с десне стране: Ходите благословени Оца мојега; примите Царство које вам је припремљено од постања света. (Мт 25, 31-34).

Пре него што будемо говорили о Светој Литургији као икони будућег Царства Божијег, треба да се подсетимо на оно што смо већ рекли о појму иконе. Икона садржи у себи и оно што иконизује (представља) кроз однос слободе и љубави са прототипом. Дакле, икона садржи у себи оно што иконизује, али не по природи, већ на основу односа који има са прототипом. Када дође прототип, тада неће више бити иконе, већ истине, тј. биће прототип целовит и природом присутан. Тако је Света Литургија икона будућег Царства Божијег на основу односа који њени чланови имају са Богом и његовим Царством, тј. на основу начина на који се служи Литургија, али још не и по природи.

Литургија почиње тако што се сви верници једног места, града или села, сви који желе живот вечни, саберу у Недељу на једном месту, у Цркви, око епископа, односно свештеника као епископског изасланика, доносећи природу са собом у виду дарова: хлеба, вина, уља и других различитих плодова природе. Те дарове они предају у руке епископу, који је икона Христа, тј. свештенику, да их он принесе Богу Оцу. Призивањем Светог Духа, кроз молитве Богу Оцу које изговара епископ у име свих сабраних, сав народ, цела Црква моли да се посредством Светог Духа сједине сви и природа с Богом Сином и међу собом у једну нераскидиву заједницу. Јер, вечни живот може бити само последица тог и таквог сједињења света с Богом, које потиче од Бога Оца као његова жеља о свету, а остварује се кроз Сина, посредством Светог Духа.

Уверени да ће нам Бог учинити то што тражимо, ми епископа, односно онога који служи, свештеника, као и друге људе, видимо кроз Литургију и у Литургији као већ сједињене са Богом, тј. видимо их као синове Божије, као Христа, док природу, коју на крају Литургије делимо међу собом и једемо, тј. од које се причешћујемо, видимо као Тело Христово. Литургија је, дакле, израз наше вере у сједињење с Богом у Христу и кроз Христа као (Бого)човека, посредством Светог Духа, које ће се остварити на крају, када Христос поново дође, односно када буде васкрсење мртвих. То Литургија показује кроз улазак епископа у Цркву, окруженог свештеницима и праћеног народом. Ова литургијска радња јесте икона, слика другог доласка Христовог у свет, окруженог апостолима и свим људима и почетак је Царства Божијег. Зато ми сада, по речима апостола Павла, “вером живимо а не гледањем”, што значи да ми чинимо нешто у Литургији што ће се остварити у будућности. Та вера је, међутим, као што видимо једна конкретна пракса коју другачије називамо Литургија, а не једноставно умна делатност. Зато није довољно да мислимо, или да кажемо да верујемо у Бога, већ треба да учествујемо у Литургији да бисмо заиста били верници, тј. хришћани.

Због тога је Литургија била и остала центар хришћанског живота, једини израз истинске вере и наде човека у Бога, ради превазилажења смрти и остварења вечног живота.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

И ми Срби, као хришћански народ, Литургију смо сматрали и данас сматрамо као центар свога живота. То потврђује и наша историја, односно наше народне епске песме које говоре о нашој историји. Описујући делатност Стевана Немање, великог српског жупана, тј. светог Симеона, народни песник каже да је он потрошио благо градећи цркве и манастире по Србији, “да се њему поје Литургија овог света као и онога”.

Литургија и њена пракса, сачувана у Православној Цркви, показује нам да је спасење света израз заједништва свих људи и целокупне природе с Богом, преко човека Исуса Христа, односно преко Богочовека. Јер се Богочовек Христос друкчије назива и Син Човечији.

Подсети се, размисли и објасни

- Објасни зашто је Света Литургија икона будућег Царства Божијег.
- Ко су учесници Литургије и шта је све потребно да би се служила Света Литургија?
- Кога представља епископ, тј. онај који служи Литургију?
- Зашто је Света Литургија центар хришћанског живота?
- Наведи примере који показују да је Света Литургија била образац и у стварању српске историје и културе.

ЗАПАМТИ

Искуство на основу кога су свети Оци Цркве тумачили божанска откривења и дошли до закључка који смо управо изложили, тј. да је Бог створио свет и човека са циљем да постану Црква сједињена у Богочовеку Христу, а самим тим и да превазиђу смрт која их је угрожавала зато што су били створени ни из чега, јесте на првом месту оваплоћење Христово, његово Васкрсење из мртвих и стварање Цркве као заједнице с њим. Дакле, не на основу логике и логичког, рационалног закључивања о човеку и о природи утемељеног на природи, већ на основу историјских догађаја везаних за Господа Исуса Христа. Света Литургија, као искуство заједнице љубави човека према другом човеку и Богу у Христу, јесте икона Царства Божијег као јединог истинског постојања света. Улазак људи и природе у Литургију јесте улазак у заједницу с Богом у Христу, тј. то је улазак у будуће Царство Божије и вечни живот.

На основу Литургијског искуства закључујемо да човек не може да постоји као личност без заједнице слободе с другом личношћу, с природом и са Богом. Када волимо једног човека и то слободно, без користољубља, тада га видимо као непоновљиву личност, без које не можемо ни ми да постојимо, тј. гледамо га као Бога. (Тако откривамо да се кроз човека пројављује Бог, тј. да је човек икона и подобје Божије). Истовремено у њему, у човеку кога волимо, гледамо и сва остала бића, читав свет, и видимо га као доброг и радујемо се што постоји. (На овај начин спознајемо да је човек тај који у себи носи целокупну створену природу, тј. да је човек начелник, глава природе и да постојање природе зависи од човека који је у заједници с другим човеком). Будући да је човек икона Божија, преко искуства љубави према другом човеку, откривамо да постојање природе зависи у крајњем случају од заједнице љубави човека с Богом, тј. од Богочовека Христа, јер је једино Бог вечна личност која може човека и природу да учини вечним.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

ЉУДСКИ НАПОРИ ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ СМРТИ
СВЕТСКА ИСТОРИЈА КАО ИСТОРИЈА СПАСЕЊА

Тиме што је човека створио на крају, са циљем да створена природа преко њега оствари заједницу с Богом и живи вечно, Бог је показао да савршенство, тј. бесмртност створене природе, није природи дато од Бога на почетку стварања. То је био догађај сједињења Бога с човеком Адамом који је требало да уследи као последица Адамовог слободног пристанка да се одазове позиву Божијем и оствари заједницу с Богом. По речима светог Иринеја Лионског, Бог није створио човека савршеним на почетку. Створио га је као “мало дете” да би он напредујући у слободи, кроз слободну заједницу с Богом, постао савршен, тј. бесмртан, Богочовек Христос, а преко њега и цела природа би остварила заједницу с Богом.

У овом сегменту библијско, односно хришћанско виђење истине бића (библијска онтологија), разликује се од свих других. На пример, стари јелински (грчки) философи, као и многи други, истинитост постојања света поистовећивали су са почетком, тј. истина је била на почетку. На почетку је савршенство и истина постојања, док је кретање напред, тј. историја, пад, неистина, због тога што представља удаљавање од почетка. Да би се дошло до истине, треба се вратити на почетак.

По библијском схватању, истина и савршенство природе оствариће се на крају историје, кад се сва природа сједини с Богом, преко човека. То значи да је за творевину историја неопходна за достизање истине, тј. вечног живота.

Библијско виђење постојања природе, односно остварење савршенства природе, што укључује и њену бесмртност, разликује се од свих других. Свети Оци на основу Светог Писма говоре о томе да је истинско постојање плод *односа* и то слободних односа личности, тј. Бога и човека, док друге теорије говоре да се постојање темељи на *природи* по себи, што значи да је природа сама по себи савршена, или да ће постати савршена развијањем природних сила које поседује. За разлику од старих философа, који су биће темељили на природи, па су природу саму по себи прогласили истинитом, вечном, или, пак, на основу теорије еволуције која сматра да природа сама по себи и из себе рађа сва бића и да ће природа сама по себи достићи савршенство, библијски опис стварања показује да је природа створена од Бога и да је на Божију заповест, а не сама од себе, обликовала разна бића која постоје у односу са другим бићима, као и да бесмртно постојање природе зависи од односа који остварује човек с Богом. Свакако да се природа развија и напредује, што показује и библијски опис постојања природе, али она не може сама постати од смртне бесмртна, без сједињења с Богом.

Тек на крају историје остварило би се савршено постојање природе, тј. постојање по икони и подобју Божијем променило би се у истинско постојање, односно у Царство Божије, које је Бог претходно замислио кад је стварао свет. Речју, икона, тј. човек, достигао би свој оригинал, тј. свој прототип. Остајући у заједници с Богом, постао би подобан Богу, односно обожио би се.

Подсети се, размисли и одговори

- Зашто човек није одмах створен као савршено биће, већ као „мало дете” које треба да напредује у слободи и постане савршен?

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

- На који начин човек може постати савршен?
- По чему се библијско, односно хришћанско виђење истине бића, разликује од свих осталих?
- Зашто је заједница љубави с другом личношћу извор постојања човека и природе?
- Образложи због чега је хришћанска порука да волимо ближњег и да имамо љубав међу собом – извор живота.

ЧОВЕКОВ ПАД И ПОЈАВА СМРТИ У СТВОРЕНОМ СВЕТУ

И насади Господ Бог врт у Едему на истоку; и онде намести човека кога створи. И учини Господ Бог те никоше из земље свакојака дрвета лепа за гледање и добра за јело и дрво од живота усред врта и дрво од знања добра и зла... И узевши Господ Бог човека намести га у врту Едемском, да га ради и да га чува. И запрети Господ Бог човеку говорећи: једи слободно од сваког дрвета у врту. Али са дрвета од знања добра и зла, с њега не једи; јер у који дан окусиш с њега, умрећеш. Али змија беше лукава на рече жени: је ли истина да је Бог казао да не једете са свакога дрвета у врту? А жена рече змији: ми једемо рода од свакога дрвета у врту. Само рода с оног дрвета усред врта, казао је Бог не једите и не дирајте у њ, да не умрете. А змија рече жени: нећете ви умрети, него зна Бог да ће вам се у онај дан кад окусите с њега отворити очи на ћете постати као богови и знати шта је добро а шта зло. И жена видећи да је род на дрвету добар...,и да је дрво врло драго ради знања, узабра рода с њега и окуси па даде мужу своје те и он окуси. Тада им се отворише очи и видеше да су голи (1 Мој 2, 9 - 3, 7).

Са циљем да се човек сједини с Богом, Бог је човеку Адаму дао и прву заповест о неједућу плодова од дрвета познања добра и зла. Заповест је имала за циљ не да ограничи и укине човекову слободу, него да покрене човекову слободу, тј. да покрене човека да бира како би могао да изабере Бога и заједницу с њим. Речју, Бог је преко заповести позвао човека у заједницу с Њим. Јер, Бог није хтео да човек буде у заједници с Њим мимо своје слободе. Поштујући Божију заповест, тј. не опредељујући се за природу, човек би се определио за Бога и за заједницу с Њим. Тиме би показао да и он жели да се оствари Божији план, Божија жеља о њему и о творевини. Дакле, да би човек, а преко њега и сва остала природа, постојао, живео, треба да своју вољу изражава тако што ће испуњавати Божију, што значи да ће бити у заједници с Њим.

Десило се, међутим, да је човек одбацио Бога и себе је учинио Богом. Заповест коју је дао Бог Адаму да би он, испуњавајући је, остао у заједници с Богом, искористила је змија, односно Ева да човек Адам прекрши заповести и оствари заједницу не са Богом, већ са њом. Уместо да природу принесе Богу, тј. да је сједини с Богом, окренувши се од Бога, Адам је сам себе учинио богом сјединивши се са женом.

Адамов избор је био погрешан и последица тога избора јесте да су човек и природа остали смртни. Тачније, човек је својим падом одделио и себе и целокупну природу од Бога, постао је смртан зато што му је природа била смртна.

После прекида заједнице с Богом, први човек Адам се сјединио са женом рађајући децу мислећи да ће на тај начин победити смрт и живети вечно кроз своју децу. Десило се, међутим, супротно. Нити је он на овај начин постао бесмртан, јер син који му се родио био је

ТЕКСТ УЦБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

други човек, Каин, нити је пак новорођени човек био бесмртан. Смрт је последица створености природе, зато што је природа створена ни из чега и не може се победити на овај начин, рађањем деце. Тај Адамов покушај да постане бесмртан, кроз сједињење с природом, био је промашај. Први човек је то открио касније, након што је и сам окусио реалност смрти, кроз смрт свога сина Авеља. Одбијајући заједницу с Богом, човек и сва природа су остали смртни.

Бог, дакле, није казнио човека смрћу због његове непослушности, већ се човек сам окренуо од Бога тражећи у природи извор своје бесмртности. Није је нашао зато што су и он и природа смртни, јер су створени ни из чега. Другим речима, човек је сам, после греха, открио да су смртни и он и читава природа која га окружује и да мимо заједнице с Богом не може имати живота, на шта га је Бог на почетку упозорио.

После пада првог човека Адама и природа је постала смртна, тачније, изгубила је прилику да се сједини с Богом и да постане бесмртна. Јер, Адам је био задужен да то учини као слободна личност. Да би створена природа живела вечно, потребно је било да се поново сједини с Богом.

И поред одбијања првог Адама да прихвати заједницу с Богом, Бог није одустао од своје намере да свет који је створио живи вечно. Да би се, међутим, у новим условима остварила заједница Бога са светом, потребно је било: да Бог поново има иницијативу у том сједињењу и да човек слободно прихвати Божији позив и да се тако појави нови човек, нови Адам. Јер као на почетку, тако и сада, то није могло да се деси без Божије иницијативе, без човека и његовог слободног пристања. Нови човек, у коме би се поново успоставило јединство између Бога и створене природе, требало је да буде истовремено Бог и човек, Богочовек. Речју, требало је да истовремено буде у заједници с Богом и са природом.

Проблем је, међутим, после пада Адама био у томе што су сви људи који су се рађали на природни начин од мужа и жене били смртни од самог свог зачећа и као такви нису могли да испуне ову улогу. Зато што је створени свет, после прекида заједнице с Богом, због пада Адама почео да живи независно од Бога. Тај живот, међутим, био је живот у смрти, тј. свет је давао утисак да живи, али је у ствари умирао. Једини начин да се природа спасе од смрти био је да се поново успостави веза с Богом, наравно преко човека. И није било другог решења него да се Син Божији роди као човек. Зато је Син Божији требало да се роди као човек, зато што би као Син Божији, као Бог био у заједници с Богом, а као човек би био у заједници са створеном природом и тако би се у њему поново успоставила заједница створене природе с Богом. То рођење, међутим, требало је да буде другачије од начина на који се рађају сви остали људи да би се испунило то што је први човек одбио. Јер, Христос је требало да буде слободан од смрти од самог свог зачећа као човек и да то зачеће, односно сједињење Бога и створене природе у једној личности, буде уз слободни пристањак како Бога, тако и човека. Јер Бог није хтео да то сједињење буде без пристања човека, као што то није хтео ни на почетку стварања. И то се управо и десило, када је по Божијем благослову дошло време за то, у догађају рођења Сина Божијег као човека, Господа Исуса Христа, који је Богочовек, а који је рођен од Духа Светог и Марије Дјеве и то слободним пристањком Богородице.

То је Бог на разне начине и најављивао људима, чиме је почела нова етапа у историји света. Ту епоху можемо назвати припремом рода људског за рођење Сина Божијег као човека, тј. за рођење спаситеља света, Исуса Христа. Другим речима, то је историја коју нам описује Стари Завет.

ТЕКСТ УЦБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

Подсети се, размисли и одговори

- Зашто је природа остала смртна после греха човека Адама?
- На који начин је Бог променио начин остварења свог плана о човеку и природи?
- Шта је за свет и природу значило рађање Сина Божијег?
- Зашто ниједан човек, рођен од мужа и жене, није могао бити спаситељ света?
- Образложи зашто је Бог морао да постане човек да би свет био спасен од пропадања, односно од смрти.

ШТА ЈЕ ТО СМРТ И ОТКУД ОНА У ПРИРОДИ

Смрт, односно губитак једног бића, не може се разумети само преко посматрања природе. Посматрајући природу, смрт можемо схватити као промену начина постојања природе, али не и као апсолутни губитак једног бића, односно природе.

За једног биолога, који живот посматра логички и поистовећује га са променама у природи, смрт као проблем уско је повезана са животом. Да би постојао живот, потребно је да постоји смрт. Семе бачено у земљу, ако не иструли, ако не умре, не може дати нову биљку. Све што се рађа на природни начин претпоставља смрт онога од кога или из чега се рађа, а истовремено и само носи у себи смртност. Живот, тј. постојање, посматрано на основу природе, јесте смрт, односно, смрт није ништа друго до наставак живота. Другим речима, живот и смрт посматрани на основу природе, логички су само два различита имена за једну исту стварност која влада у природи, а коју већина људи назива животом.

Међутим, кад човек посматра овај природни процес, тј. смрт бића кроз искуство љубави према одређеном бићу, онда је за њега смрт, по речима ап. Павла, последњи, најопаснији непријатељ свега живог. Смрт у оваквом искуству апсолутни је губитак бића, а не промена начина постојања природе. Када умре једно дете, оно је за мајку тог детета апсолутно нестало. Мајка не може рећи, као биолог, као природњак, да се ништа страшно није десило и да је то само природни процес. Волећи своје дете, мајка у њему открива непоновљиву личност, која по њеном схватању треба вечно да живи. Зато је његова смрт за мајку највећа трагедија. Ово је посебно важно напоменути због тога што човека не морамо посматрати само као личност, већ и као део природе, као што посматрамо и остала бића. То се управо догађа кад га не волимо и кад са њим немамо никакав однос. Кад живот, тј. човека и свако друго биће, посматрамо као део природе, тј. само као природу, он тада није за нас личност, већ део опште природе, који и ако умре, ништа се посебно није догодило, јер ће природа то надокнадити кроз рођење другог.

Смрт је, дакле, природна промена и садржана је у природи, али се она открива једино кад се природа посматра кроз једно вољено биће. Ово искуство смрти има само човек, зато што је човек једино слободно биће и способан је да воли, тј. једино је човек икона Божија. Кад воли слободно, он друго биће чини апсолутним, непоновљивим, а у законима природе види апсолутну опасност од смрти, тј. види могућност да природа престане да постоји. Зато је једино човек свестан смрти као апсолутног губитка бића и трага за њеним превазилажењем, јер је једино он способан да воли слободно зато што је икона Божија.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

Размисли и одговори

- Објасни зашто је смрт највећи човеков проблем.
- Како се све може тумачити (схватити) смрт?
- Шта о смрти кажу биолози, а шта свети Оци?
- Ко је за нас личност?
- Зашто љубав чини човека личношћу?
- Објасни зашто наша љубав чини да биће које волимо постане апсолутно и непоновљиво.

СМРТ КАО ПОСЛЕДИЦА СТВОРЕНОСТИ ПРИРОДЕ

По хришћанским учитељима, природа је смртна зато што је створена ни из чега: има почетак и крај, како временски тако и просторни. Ако замислимо да пре него што је свет настао није било ничега, онда свет иза себе има једно ништа, тј. иза света је провалија од ништавила. Такође, ако претпоставимо да свет може и престати да постоји, зато што нема на шта да се ослони, да стане, тада закључујемо да свет има и испред себе провалију ништавила. Речју, свет је окружен ништавилем, тј. смрћу која га угрожава, зато што је створен ни из чега. Да би природа постојала, треба да оствари заједницу с Богом, тј. да се утемељи, да се ослони на Бога као једино постојеће, вечно биће.

Створена природа, тј. створени свет, не постоји као јединствена целина, већ као многе врсте и бића која се међусобно разликују и која су међусобно одвојена. Те разлике је установио Бог на почетку, приликом стварања света. Свето Писмо говори о постојању природе једино у конкретним бићима, која су сва Божија створења. По хришћанским светим оцима, конкретна бића су носиоци постојања природе и мимо њих не постоји гола и безоблична природа. Сва бића су, међутим, смртна зато што су створена од исте смртне природе. Због њихове временске и просторне одвојености сва бића су окружена смрћу, тј. ништавилем. Пошто су створена ни из чега, иза себе имају небиће. Будући да могу умрети, тј. престати да постоје, и испред себе имају небиће, сва бића су, дакле, окружена ништавилем. Оно што важи за свет као целину, важи и за свако биће појединачно.

Друге теорије о постојању света сматрају да су конкретна бића, па и људи, производ природе из које се рађају, а сама природа је вечна, тј. бесмртна. По тим теоријама, природа као општа постоји вечно, нема почетак, нити има крај. Све што се догађа у природи, па и рађање и умирање људи, вечни је поредак који се стално врти у круг. Кад се рађамо, кад долазимо у живот, ми не доносимо са собом природу. Природа постоји и пре нас. На основу тога могло би се закључити да нема смрти, односно да бића нису угрожена ништавилем. Међутим, то није тачно. Јер, ако имамо у виду да природа никад не постоји гола без конкретних бића и да људска природа такође постоји само у конкретним личностима и као конкретне личности, умирање тих бића нам указује да су сва бића угрожена ништавилем, а самим тим и природа у целини.

С друге стране, непристајање човека на смрт и његова тежња да вечно живи, указује на то да је вечни живот сваког човека могућ. У супротном, тешко би било објаснити одакле та тежња код човека, и то само код њега, да он као конкретно биће, као личност, вечно живи ако је човек само природа и ако све што се догађа у свету, у природи, јесте закон нужности природе? Међутим, човек није само природа, већ је он и икона Божија, тј. личност и личност је та која открива да је природа смртна и зато једино човек тражи бесмртност. Човек је,

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

међутим, у исто време и природа. И будући да је природа смртна, и сам човек је смртан као личност. Смрт природе је и смрт личности.

Сетимо се, међутим, онога што смо већ говорили о личности Бога, да је личност та која постоји једино у заједници слободе с другом личношћу и да је носилац постојања природе, а не обрнуто. Човек као икона Божија такође је носилац постојања природе јер је личност. Човек је личност, међутим, само у заједници с Богом. То значи да природа човека, а самим тим и остала природа, и ако је смртна и сад умире, може постати бесмртном ако је човек у личној заједници с Богом. То зависи од човека као личности и његове слободе будући да је Бог први показао да и он ту заједницу жели. Речју, да би живела, природа треба да оствари заједницу с Богом, али преко човека. Спасење света од смрти подразумева јединство свих створених бића с Богом, преко човека који је личност, да бисмо могли говорити о превазилажењу смрти.

За оне, међутим, који дају предност природи у односу на постојање конкретних бића, а сва конкретна бића, па и људе, схватају тако да она произлазе из једне опште претпостојеће природе, тј. да човек није личност и икона Божија, смрт као и да не постоји. Смрт конкретних бића, за оне који овако схватају постојање, није никакав губитак и трагедија за човека. Смрт је само промена постојања једне исте природе која је вечна, бесмртна. Конкретна бића се кроз смрт поново враћају у исту ту природу. Природа постоји независно од конкретних бића и њихова смрт је уопште не угрожава.

Свето Писмо говори о стварању света ни из чега и за све оне који верују Светом Писму јасан је закључак да је природа смртна, зато што је створена ни из чега. Бог је, међутим, створио свет ни из чега са циљем да све што је створено живи вечно, а не да пропадне, и то кроз сједињење с Њим преко човека и у човеку.

Да би то остварио, Бог је на крају створио човека као слободно биће, да се преко човека сва природа сједини са Богом и да тако постоји вечно. Јер без Бога не можемо постојати. Притом Бог поштује нашу слободу, јер без слободе ми не бисмо били то што јесмо, односно људи, и не бисмо могли да се сјединимо с Богом, а да при том останемо то што јесмо по природи. Чак и кад својом слободном вољом чинимо тако страшна дела која нас воде у смрт, и тада Бог не укида нашу слободу, јер је она једини пут да се човек и природа спасу од смрти. Човек је прави човек једино кад је слободан, а слободан је једино кад је у заједници с Богом. Јер љубав према Богу, односно заједница с Богом, једини је извор живота за човека. Без заједнице с Богом човек престаје да постоји као човек, постаје само смртна природа. Први човек је то и показао својим падом.

Многи говоре о смрти као казни Божијој човеку за неиспуњење божијих закона и заповести. Смрт, међутим, није казна Божија човеку за његову непослушност, већ непослушност човекова је учинила да смрт постане реалност у нашем животу и да не буде превазиђена због човековог одбијања да остане у заједници с Богом.

То није, међутим, одвратило Бога од његовог првобитног плана да спасе природу од смрти. Променио се само начин остварења тог плана, а не и сам план. Кад је то први човек одбио, Бог је замислио да се оваплоти његов Син и да постане човек, да се преко њега створена природа поново сједини с Богом. У тој заједници с њим природа ће живети вечно упркос томе што је створена и смртна. На овај план Божији пристао је и Син. Син Божији је, међутим, преузео на себе не само да се оваплоти и да постане човек, сједињујући тако створену природу са Богом, тј. испуњавајући оно што први човек Адам није хтео да испуни,

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

него је овим чином пристао и да умре, будући да је падом првог човека смрт постала реалност у природи.

Подсети се и објасни

- Објасни зашто није тачно тврђење да је смрт Божија казна човеку јер није испунио његове заповести.
- Сети се да је Бог љубав и на основу те истине објасни Божији однос према човеку и свему што је створио.
- Зашто је човек прави човек само ако је слободан, тј. ако је у заједници слободе с Богом као са другом личношћу? Објасни то на неком примеру из свог искуства.
- На који начин створени свет може бити спасен од смрти?
- Објасни библијско и хришћанско учење да природа у свом постојању зависи од Бога.

ПОСЛЕДИЦЕ ГРЕХА ПРВОГ ЧОВЕКА

А Господ Бог викну Адама и рече му: где си? А он рече: чух глас твој у врту, па се поплаших, јер сам го, те се сакрих. А Бог рече: ко ти каза да си го? Да ниси јео с оног дрвета које сам ти забранио да не једеш с њега? А Адам рече: жена коју си удружио са мном, она ми даде с дрвета, те једох. А Господ Бог рече жени: зашто си то учинила? А жена одговори: змија ме превари, те једох. Тада рече Господ Бог змији: да си проклета мимо свако живинче и мимо све звери пољске... И још међем непријатељство између тебе и жене и између семена твога и семена њезина; оно ће ти на главу стајати а ти ћеш га у пету уједати... А жени рече: с мукама ћеш децу рађати, и воља ће твоја стајати под влашћу мужа твога и он ће ти бити господар. Па онда рече Адаму: земља да је проклета с тебе; с муком ћеш се од ње хранити до свога века; трње и коров ће ти рађати, а ти ћеш јести зеље пољско; са знојем лица свога јешићеш хлеб, док се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах и у прах ћеш се вратити (1 Мој 3, 9-19).

Да би помогао човеку Адаму да остане у заједници с Богом и на тај начин постане бесмртан, Бог је упозорио човека да том јединству с Богом не претпоставља ниједно друго јединство. Уколико то уради, умреће, тј. неће достићи бесмртност и обожење коме тежи. Јер, извор бесмртности може бити само Бог, а не створена природа. Овим је Бог дао до знања човеку да је слободан, али да своју слободу треба да искористи тако да остане у заједници с Богом. Први човек Адам, међутим, поступио је мимо жеље и плана Божијег.

Последице оваквог човековог поступка бројне су и различите. Изгубивши заједницу слободе с Богом, Адам је за Бога постао непознат, стран. Бог, иако свезнајући и свевидећи, престао је да види и познаје Адама као личност. Слично је то нашем искуству, да кад некога не волимо и немамо заједницу с њим, онда га и не познајемо, односно онда он за нас и не постоји. Постоји као природа, али не постоји као личност. У овом случају Адам је сам учинио да га Бог не познаје, јер је сам прекинуо заједницу с Њим. О овоме јасније говори Господ Исус Христос у Јеванђељу по Луки кад каже оним људима који нису хтели заједницу с Њим: “Заиста вам кажем не познајем вас одступите од мене” (Лк 13, 25-27). Друге последице греха су биле те што је настало непријатељство између човека и другог човека и природе. На крају, најтежа последица из које произлазе све друге последице, јесте смрт.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

Човек и природа су својом непослушношћу изгубили могућност да превазиђу смрт у заједници с Богом и постану бесмртни.

Уплашивши се од смрти, човек је своју слободу искористио тако што је остварио заједницу са створеном природом, уместо с Богом. И уместо да сједини раздвојену природу, тј. бића која су била раздвојена због своје створености, спајајући се са њима по природи, човек је природу још више разделио. Другим речима, сједињујући се по природи са женом, Адам је своју људску природу још више разделио. По речима светог Максима Исповедника, уместо да се сједини с Богом и да на тај начин постане један дух с Њим, Адам се сјединио са женом и постао је једно тело с њом, тј. постао је то што и смртна природа. На овај начин се пројавила смрт у природи. Човек је мислио да се кроз рађање деце ослобађа смрти, тј. да на тај начин постаје бесмртан, али је на овај начин умножавао смрт.

Човек је, дакле, после раскида заједнице с Богом, кроз биолошко рађање и размножавање хтео да достигне бесмртност, али је промашио. Остао је смртан. Зато свети Оци називају Адамов грех промашајем. Што се више рађао, човек је све више умирао. Тако је целокупна створена природа ушла у један зачарани круг постојања, у биолошко размножавање које је у исто време доносило живот, али и смрт, и из тог круга човек више није могао да изађе без Божије помоћи. Речју, почела је историја рода људског одвојеног од Бога у којој је царовала смрт или, тачније, лажни живот. Смрт свих људи јесте последица њиховог природног рађања и природе која је била одвојена од Бога. Грех првог човека Адама, дакле, промашај је постављеног циља, тј. неостварење бесмртности кроз заједницу с Богом и зато се Адамов грех поистовећује са његовом смрћу. Сви људи су грешни зато што су сви смртни, односно зато што се рађају на природан начин.

Подсети се, размисли и одговори

- Које су последице по човека и по природу произашле из раскида заједнице првог човека Адама с Богом?
- Зашто је Адам постао стран (непознат) Богу?
- Како свети Оци другачије називају грех?
- Објасни зашто је Адамов грех промашај.
- Због чега биолошко рађање не може да човеку обезбеди бесмртност?

ПРИПРЕМА ЉУДСКОГ РОДА ЗА РОЂЕЊЕ НОВОГ АДАМА – СИНА БОЖИЈЕГ

А Адам рече: жена коју си удружио са мном, она ми даде с дрвета, те једох. А Господ Бог рече жени: зашто си то учинила? А жена одговори: змија ме превари те једох. Тада рече Господ Бог змији: кад си то учинила, да си проклета мимо свако живинче и мимо све звери пољске... И још мећем непријатељство између тебе и жене и између семена твога и семена њеног; оно ће ти на главу стајати а ти ћеш га у пету уједати. (1 Мој 3, 12-15).

И поред греха првог човека Адама, који је био позван од Бога да сједини читаву творевину с Богом па то није остварио, Бог није одустао од свог првобитног плана. Тај план, као што смо већ напоменули, састојао се у томе да се сва створена бића уједине у човеку Адаму, а преко њега уђу у заједницу с Богом, да би на тај начин настало Царство Божије. У

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

том јединству Адама с Богом сви људи би постали синови Божији, а Бог Отац би постао и њима Отац по благодати, тј. по слободи, а остала бића би постала бесмртна. По речима светих отаца Цркве, Бог је променио начин остварења тог циља, а не и сам циљ.

Нови начин да се оствари план Божији о творевини био је рођење Сина Божијег као човека и све оно што се десило са њим: Страдање, Смрт, и Васкрсење из мртвих да би испунио оно што први човек Адам није, као и Други славни његов долазак, када ће бити свеопште васкрсење и коначна победа над смрћу, суд свету и завршетак историје.

Будући да је Бог и на почетку имао план да се сједињење створене природе с Њим оствари преко човека, то је и сада поштовао. Човек је једино биће које може бити спаситељ света од смрти. Зато што је човек по природи причасник целокупне створене природе, материјалне и духовне, а као личност, као икона Божија, тј. као слободно биће, може бити причасник и Божанског живота.

Пошто се смрт у природи после пада Адама преносила приликом природног рађања, сваки човек је био смртно биће. Зато ниједан човек који је рођен на природни начин, од мужа и жене, није могао бити спаситељ, односно посредник између света и Бога. Тим пре што је посредник између света и Бога требало да буде не само човек, већ да он у исто време буде и у заједници с Богом. Да би се створена природа спасла од пропадања, а да то буде опет преко човека, није било другог начина него да Бог постане човек. Ту улогу преузео је на себе Син Божији.

Подсети се и одговори

- Да ли је после греха Адама Бог одустао од свог првобитног плана?
- На који начин је Бог припремао људски род за спасење?
- На које је семе женино мислио Бог кад је рекао да ће оно победити смрт?

**ОНО ШТО СЕ ЗБИЛО С НОЈЕМ НАГОВЕШТАВА ДА ЋЕ СПАСЕЊЕ СВИМ БИЋИМА
ДОЋИ ПРЕКО ЧОВЕКА КОЈИ ЈЕ У ЗАЈЕДИЦИ С БОГОМ**

Али Ноје нађе милост пред Господом... И рече Бог Ноју: крај сваком телу дође преда ме, јер напунише земљу безакоња; и ево хоћу да их затрем са земљом. Начини себи ковчег од дрвета гофера, начини и преградке у ковчегу; и затопи га смолом изнутра и споља. И начини га овако: у дужину нека буде триста лаката, у ширину педесет лаката, и у висину тридесет лаката; јер ево пустићу потоп на земљу, да истребим свако тело у коме има жива душа под небом, што год је на земљи све ће изгинути. Али ћу с тобом учинити завет свој: и ући ћеш у ковчег ти и синови твоји и жена твоја и жене синова твојих с тобом. И од свега жива, од свакога тела узећеш у ковчег по двоје да сачуваш у животу са собом; а мушко и женско нека буде... И узми са собом свега што се једе да буде хране теби и њима. И Ноје учини како му заповеди Бог. (1 Мој 6, 1 -22).

И поред тога што су многи људи у време патријарха Ноја, не верујући у Бога и његово обећање о спасењу, живели у безакоњу, Ноје је веровао Богу и надао се у његову милост. Зато је Бог њега избавио тренутне смрти која је потопом задесила све становнике земље, али

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

и одабрао да он буде праслика на који начин ће Господ на крају спасти сву творевину и све људе од смрти кроз васкрсење. То је Христос и његова Црква.

Оно што се догодило с Нојем указује на то да ће будући спаситељ света од смрти такође бити човек. Али човек који је у заједници с Богом, односно Богочовек. На овај начин Бог је остао при свом првобитном плану о спасењу света од смрти – да то буде преко човека и његове заједнице с Богом.

Ноје и његова лађа праслика су Исуса Христа и заједнице људи с њим, тј. Цркве, односно будућег Царства Божијег и вечног живота. Као што се спасло од потопа све оно што је ушло у Нојеву барку, тако ће се спасти од смрти све оно што уђе у заједницу са Христом, тј. у Литургијску заједницу.

Ноје је по заповести Божијој примио у своју барку све врсте које је Бог створио на земљи да би биле сачуване од смрти. Отуда Литургија прима у своју заједницу све људе и све оно што је Бог створио, јер је Бог све то створио за вечност. Једино онај који не жели у заједницу с Господом, он се неће спасти. То наравно важи само за људе, зато што су људи слободни и слободно одлучују да ли ће остварити заједницу с Господом или неће, док ће се природа спасти сва. Будући да су људи слободни и да је слобода оно што људе и чини људима, Бог ће поштовати слободу људи. Јер, Бог не жели да ускрати оно што је из љубави већ даровао људима.

Грађевина у којој се служи Литургија личи на барку, што указује да су Ноје и његова барка праслика Цркве, односно будућег Царства Божијег.

Своју одлуку да на овај начин спасе свет од смрти Бог је почео да открива свету на разне начине припремајући људе за то. Учинио је то преко Ноја и онога што се десило с њим, као и преко других људи и догађаја. Међутим, потпунију слику тога плана Бог је открио преко родоначелника Аврама, склапања савеза с њим и благосиљања свега народа у њему.

Подсети се и одговори

- Зашто је Бог казнио људе и земљу потопом?
- Шта прасликују Ноје и његова барка?
- На основу приче о Ноју шта закључујеш – ко ће се све спасти од смрти и на који начин?

ИЗБОР АВРАМА И САВЕЗ БОГА С ЊИМ КАО ПОЧЕТАК ЦРКВЕ

И рече Господ Авраму: иди из земље своје и од рода свога и из дома оца свога у земљу коју ћу ти ја показати. И учинићу од тебе велики народ, и благословићу те и име твоје прославићу, и ти ћеш бити благослов. Благословићу оне који тебе узблагосиљају и проклећу оне који тебе успроклињу; и у теби ће бити благословена сва племена на земљи. Тада пође Аврам, као што му каза Господ. (1 Мој 12, 1-4).

Бог је позвао Аврама да пође за њим обећававши да ће му дати земљу у наслеђе и од њега начинити велики народ који ће се назвати Народ Божији. Овим догађајем Бог је учинио

ТЕКСТ УЦБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

почетак старозаветној Цркви која је била праслика новозаветне, чији је начелник Господ Исус Христос.

Божији позив Авраму, као што смо видели, значио је да Аврам остави своју породицу и пође за Богом и да му Бог буде отац. Шта ово конкретно значи у односу на новозаветну Цркву?

У новозаветној Цркви Господ Исус Христос је такође позвао да сваки онај ко жели живот вечни, остави све и пође за њим. Аврам је, као и сви људи, имао свог оца по природи, онога који га је родио. На основу тог искуства, искуства природног рађања, отац нам је онај који нам даје живот. Међутим, то је само ако посматрамо своје постојање из перспективе природе. Реално, ми смо смртна бића зато што смо се родили од оца, који је такође смртно биће. А ми бисмо желели, као и сваки човек што жели, да будемо вечни, тј. да не умremo.

Остављајући свој дом и везујући се слободно за Бога, Аврам је у Богу потражио свој извор живота. Не, дакле, у свом природном оцу, него у Богу. То не значи да је Аврам омрзнуо свог природног оца, већ је разумео да му он не може дати вечни живот и зато је кренуо за Богом. У тој слободној заједници, заједници љубави с Богом, Аврам је гледао на Бога као на једну конкретну личност. Бог је постао Бог Аврамов, а не једна безлична природа, или сила. Као кад ми заволимо неког, онда тај човек за нас постаје једна конкретна личност, наша личност. Штавише, без те личности не можемо више ни да замислимо свој живот. На исти начин Бог је постао за Аврама отац без кога он више није могао да живи. Зато је био спреман све да жртвује за Њега, чак и свог јединца, сина Исака, и то не зато што није волео свог сина Исака. Волео га је и те како. Био је на то спреман из истог разлога из кога је оставио свог оца, а то је сазнање да му Исак не може дати вечни живот за којим је Аврам тежио. Тим пре што се Аврам управо на Исаку уверио да је у Богу извор живота и да он може поново вратити Исака њему, иако га претходно узме себи. Многи родитељи, међутим, мисле да им деца могу дати вечни живот, да су она продужетак њиховог постојања и зато се за њих везују као за Бога. Међутим, то не може бити. Новорођено дете је други човек, који је исте судбине као и његов отац, тј. смртно је. Да бисмо били бесмртни, потребно је да и родитељи и деца уђу у заједницу с Богом.

Пре него што је Аврам заволео Бога, и Бог је заволео Аврама више него остале људе и гледао га је као свог сина. Штавише, све остале људе Бог је гледао кроз Аврама и зато је волео оне који њега воле и грдио је оне људе који су мрзели Аврама. На тај начин, преко узајамне љубави Бога и Аврама, настао је Савез између Бога и света. Бог је гледао на остале људе и свет кроз Аврама, а људи су опет, гледали на Бога кроз Аврама и зато је њихов Бог био не само Бог, већ Бог Аврамов. Људи су улазили у заједницу са Аврамом да би остварили заједницу с Богом, верујући да ће им Бог Аврамов помоћи да се спасу од смрти. То су показивали једним видљивим знаком, тј. обрезањем.

Обрезање је било остваривање заједнице с Богом преко Аврама и тако је настала прва Божанска заједница, или Старозаветна Црква, која је указивала на долазећу Новозаветну Цркву, у Исусу Христу.

Карактеристично за Старозаветну Цркву јесте то да је она заједница слободе, како Аврама и његових потомака с Богом, тако и људи међу собом. Зато нико није могао да постане члан те заједнице само по природном рођењу, већ пре свега обрезањем. Обрезање је био знак слободне заједнице човека с Богом и с другим људима насупрот заједници по рођењу, која није израз слободе. Јер, рађајући се, улазимо у једну конкретну заједницу с другим људима, али не својом вољом.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

Иако је, међутим, Аврам био веран Богу каквог није било међу старозаветним праведницима, он ипак умире и није он спаситељ света. Зашто? Зато што је и поред своје праведности Аврам био одељен од Бога и смртан. Да би се и Аврам и свет спасли од смрти, требало је да дође Господ, да Бог сиђе међу људе и да постане човек како би се створена природа поново сјединила с Богом. Аврам ће бити вечно жив кроз Христа, зато што је веровао Богу и пре него што се догодила тајна спасења света. Због тога је Аврам, као и сви старозаветни праведници, био само праслика Христа, тј. спасења света кроз сједињење Бога и човека.

Подсети се, размисли и одговори

- Ко је Аврам? Зашто га је Бог позвао да пође за њим?
- Шта је изабрао Аврам одређивши се да пође за Богом?
- Како је Бог постао Бог Аврамов?
- Зашто је Аврам био спреман да жртвује и свог јединог сина Исака?
- На који начин је преко Аврама настао савез између Бога и света?
- Како је настала Старозаветна Црква?
- Зашто Аврам није могао бити вечно жив пре него што је Бог постао човек, тј. пре појаве Христа?

ЖРТВОВАЊЕ ИСАКА КАО ПРАСЛИКА СМРТИ СПАСИТЕЉА ЗА ЖИВОТ СВЕТА

После тога хтеде Бог да искуша Аврама, па му рече: Авраме! А он одговори: Ево ме. И рече му Бог: Узми сина свога јединца, Исака, па иди у земљу Морију и спали га на жртву на брду где ћу ти казати. И сутрадан рано уставши Аврам осамари магарца и узе са собом два момка и Исака сина свога; и нацепавши дрва за жртву подиже се и пође на место које му каза Бог. Трећи дан подигавши очи Аврам угледа место из далека. И рече Аврам својим момцима: останите ви овде с магарцем, а ја и дете идемо онамо, па кад се помолимо Богу вратићемо се. И узевши Аврам дрва за жртву натовари на Исаку сину своме, а сам узе огња и нож па отидоше обојица заједно. Тада рече Исак Авраму оцу своме: оче! А он рече: шта, сине? И рече Исак: ето огња и дрва, а где је јагње за жртву? А Аврам одговори: Бог ће се, сине, постарати за јагње себи на жртву. И иђаху обојица заједно. А кад дођоше на место које му Бог каза, Аврам начини онде жртвеник, метну дрва на њ, и свезавши Исака сина свога метну га на жртвеник врх дрва. И узмахну Аврам руком својом да закоље сина свога. Али анђео Господњи викну с неба и рече: Авраме, Авраме! А он рече: ево ме. А анђео рече: не дижи руку своју на дете и не чини му ништа; јер сада познах да се бојиш Бога, кад ниси пожалио сина свога јединца мене ради. И Аврам подигавши очи погледа; и гле ован иза њега заплео се у чести роговима. И отишавши Аврам узе овна и спали га на жртву уместо сина свога. (1 Мој 22, 1-13)

Све жртве које су људи приносили Богу у Старом завету указивале су на саможртвовање Господа нашег Исуса Христа ради спасења света. Праслика те жртве био је и Исак. Исак је био Аврамов син јединац, тј. њега је Аврам много волео и он је био Авраму све што је имао. Међутим, да би показао Богу своју оданост и да ни за шта на свету неће оставити Бога, Аврам је на Божији позив био спреман чак и јединца Сина да жртвује. Аврам

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

је толико веровао Богу да је сматрао да му Бог може поново вратити вољеног Исака, као што му га је и дао иако је његова жена Сара била стара и није могла више да рађа. Само ако буде пријатељ Божији.

Господ Христос је Син Божији, такође јединац и њега је Бог Отац, из велике љубави према нама, дао нама да живимо њиме. По речима Јеванђелисте: “Бог је тако заволео свет да је и Сина свога дао да сваки који верује у њега не погине него да има живот вечни”.

Тиме што Бог није дозволио Авраму да принесе Исака на жртву, Бог је показао да он човеку не жели смрт. Бог не тражи од људи верност и љубав да би их жртвовао себи, него да би људи имали живот вечни. Бог не жели нико да умре, чак ни грешници који га не поштују и руже. И њима Бог даје живот, уколико то они сами желе и од Бога очекују.

Пошто Бог не жели да људи умиру, још мање је желео да његов Син јединац умре. Међутим, Господ Исус Христос је постао човек и умро за нас, не зато што је то Бог хтео да би тиме показао своју силу над нама, или не дај Боже зато што није волео свога јединца Сина, већ зато што другачије није могло да буде. Ако је Бог желео да људи и сва његова створења победе смрт и живе вечно, није могло бити другачије него да се Син роди као човек и да умре за нас. Јер, преко човека је могло једино да дође спасење свету, а пошто је то први човек одбио, Син Божији је требало да постане човек и да он слободно сједини створену природу с Богом. То је свакако изискивало и његову смрт, зато што је после греха првог Адама, смрт била реалност за све људе и за сву створену природу. Син Божији, да би нас спасао од смрти, требало је, дакле, да постане човек, да узме у своју личност природу која већ умире, а то је укључивало и неопходност да прође кроз смрт. Јер и ми људи умиремо зато што нам је природа смртна и што она умире. А кад умире природа, онда умире и личност. Јер личност без природе не може да постоји, као што ни природа без личности не може да постоји. И то је Син Божији добровољно прихватио из љубави према своме Оцу и из заједничке љубави према нама.

Бог је, међутим, заиста показао да нас воли и да тражи нашу љубав да би нас на тај начин учинио вечним бићима, тиме што је васкрсао Христа из мртвих. Јер љубав, слободна заједница човека с Богом, једини је начин да се победи смрт, тј. љубав је једини извор живота. То је показао Христос имајући неизмерну љубав према Оцу, толику љубав да је и на смрт отишао из љубави и послушања према Богу Оцу. Зато је и Бог љубав, односно слободна заједница личности Оца и Сина и Светог Духа. Исак је, дакле, у исто време праслика Христа, распетог, умрлог за нас и наш живот, али и његовог васкрсења из мртвих.

Подсети се, размисли и одговори

- Како разумеш Аврамову решеност да послуша Бога и жртвује свог јединца сина?
- Кога прасликује Исак?
- Зашто Бог није хтео Исакову смрт?
- Какав је наш Бог у кога верујемо?
- Зашто Бог и од нас тражи љубав према њему да бисмо и ми живели вечно?

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

АВРАМ И ЈЕВРЕЈСКИ НАРОД КАО ПРАСЛИКА ХРИСТА И ЦРКВЕ

Старозаветна Црква је била праслика Новозаветне Цркве, односно будућег Царства, тј. Цркве у којој ће владати вечна заједница љубави људи међу собом и читаве природе с Богом. Та заједница творевине с Богом оствариће се кроз једну личност и у једној личности човека који ће у исто време бити и Бог, тј. у личности Исуса Христа који је у заједници с Богом. Праслика Христа и његове Цркве, тј. заједнице људи око њега и с њим, а преко Христа с Богом, био је Аврам који је био родоначелник старозаветног Израиља и посредник између Бога и људи, односно читаве творевине.

У Будућем Царству неће бити смрти, зато што ће она бити побеђена заједницом љубави између Бога који нас љуби и човека Христа који одговара на Божију љубав. Другим речима, старозаветна заједница је била сенка Новозаветне, а Новозаветна је икона будуће заједнице Царства Божијег, које ће доћи.

То не значи, међутим, да тиме што је била само сенка будуће савршене Цркве, старозаветна Црква није имала истине у себи. Она је била сенка, али сенка истините заједнице. Када истинита заједница дође, показаће се да је сенка била истинита сенка. Слично је кад један човек долази нама који седимо у просторији и не видимо га лицем у лице. Док нам потпуно не дође и покаже се да га видимо лицем у лице, прво што видимо јесте његова сенка. Но сенке не би било да реално не постоји тај човек и да не иде к нама. Када он дође, тада ћемо уместо сенке видети правог човека. Другим речима, да Царство Божије не долази к нама, не би било ни његове праслике, односно сенке, нити иконе. То су показали историјски догађаји Новог завета које је најављивао Стари, и зато је испуњење Старог завета у догађајима Новог, када је Христос дошао и основао Цркву. На крају то ће показати истинско Царство Божије, које најављују новозаветни догађаји, односно Новозаветна Црква, које ће кад дође показати сав смисао и истинитост како Старозаветних, тако и Новозаветних догађаја. Речју, спасење света се одвија поступно кроз историју: почело је у Старом завету, па преко Новог, а завршиће се другим доласком Господа Исуса Христа и васкрсењем мртвих, када ће бити и смрт коначно побеђена. Зато свети Оци за Стари завет кажу да је он сенка, Нови да је икона, а истина је будуће Царство Божије, које чекамо да дође.

Улазећи у старозаветну Цркву, јеврејски народ, као и други људи, прозелити, улазили су с вером у будућу истиниту заједницу с Богом у Христу. Када Христос дође, сви који су, не видевши га, остварили заједницу с њим као да су га видели, показаће се живи кроз васкрсење у Њему, Христу, зато што су показали љубав према Богу и слободну жељу да буду у вечној заједници с Њим. Христос је Бог и сви они који су ушли у заједницу с њим преко Аврама, Исака, Јакова и других начелника старозаветне Цркве као с њим, живеће вечно. Јер Бог је Бог живих, а не Бог мртвих.

Подсети се, размисли и одговори

- Зашто је Старозаветна Црква праслика будућег Царства, односно вечне заједнице људи и природе с Богом?
- Објасни зашто је Спаситељ света морао бити човек, рођен на другачији начин него остали људи.
- Ко је и на који начин родио Исуса Христа?

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

- Подсети се шта значи реч икона и одговори зашто је Старозаветна Црква сенка Царства Божијег?

СТАРОЗАВЕТНА ЦРКВА КАО МНОГИ И КАО ЈЕДАН

И рече Бог Авраму: Благословићу оне који тебе благосиљају и проклећу оне који тебе успроклићу. И у теби ћу благословити сва племена на земљи.

Оно што је карактеристично за Старозаветну Цркву јесте то да се заједница људи и природе с Богом остварује преко једног човека. И то преко човека кога је изабрао Бог за свога изасланика и који је послушан Богу. Зато послушност према човеку кога Бог поставља за начелника заједнице значи послушност према самом Богу. Истовремено, начелник те заједнице, служећи људима у заједници и водећи их, значи да им служи и да их води сам Бог.

На овај начин се у Старозаветној Цркви стварао неразделиви савез, неразделива заједница између Бога и људи, али без сливања, у смислу да су људи постали богови, а Бог постао човек. Између Бога и људи у старозаветној Цркви постојала је разлика, али не и деоба.

С друге стране, старозаветна Црква, иако је бројала много чланова, често се у књигама Ст. Завета назива у једнини, “Слуга Божији”, или “чедо Божије”. Први у заједници собом је изражавао целокупну заједницу пред Богом и истовремено није могао да постоји као први који изражава Бога пред заједницом сам за себе, без заједнице. Зато се Бог у старозаветној Цркви увек славио у заједници и заједница је била откривење Бога, односно само присуство Бога на земљи.

На основу овог искуства чланови старозаветне Цркве су веровали у Једног Бога, али не као самца, као јединку, већ у Једног Бога који је постојао као заједница и у заједници. Зато су га ословљавали и у једнини и у множини. На пример, у 1. књизи Мојсијевој се каже: “Рече Бог (једнина) хајде да створимо (множина) човека, и створи Бог (једнина) човека...”

Кроз старозаветну Цркву Бог је открио људима да је Он пре свега Бог заједница, а затим и то да и људи једино могу да постоје у заједници и као заједница. На то указује постојање човека као личности, а човек је личност једино у заједници с другом личношћу, односно с Богом, који је пре свега личност.

Ово можемо најбоље разумети из искуства љубави. Када волимо неког човека, ми не можемо да живимо без њега. Дакле, заједница с другим је извор постојања, живота. Истовремено, у тој заједници, иако смо многи, као да смо један, зато што не можемо да замислимо свој живот и себе без другог, односно онога кога волимо. Где год да идемо, као да је и он са нама, па макар просторно био и далеко од нас. Иако смо двојица, у овом искуству смо, дакле, као један.

Ово откривење Бога у Старом завету, кроз једног човека и кроз многе људе, тј. откривење кроз Цркву и као Црква, показује да се Бог поистовећује са заједницом људи, тј. са Црквом. Овим је објашњено зашто Бог каже Авраму да ко узблагосиља Аврама и њега ће Бог благословити и ко куне Аврама и њега ће Бог проклетити. Овакав однос према члановима Старозаветне Цркве указује на Новозаветну Цркву, у којој ће се сам Бог поистоветити са

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

члановима Цркве. Зато ће Господ рећи својим ученицима: „Ко вас слуша мене слуша и ко се вас одриче мене се одриче”, односно на другом месту: „Заиста вам кажем кад год што учинисте овим малима (тј. члановима Цркве), мени учинисте”. У Новозаветној Цркви, дакле, имаћемо управо то што је најављивала Старозаветна, а то је поистовећење чланова Цркве, тј. Литургијске заједнице са Господом Христом, а да се при том не изгуби разлика између Бога и људи.

Подсети се, размисли и одговори

- На који начин се у Старозаветној Цркви стварао нераздељив савез Бога и људи?
- Ко је Божији изасланик у Старозаветној Цркви?
- Објасни зашто су чланови Старозаветне Цркве веровали у једног Бога који је постојао као заједница и у заједници?
- Шта прасликује Старозаветна Црква?

ДАВАЊЕ ЗАКОНА ЈЕВРЕЈСКОМ НАРОДУ ПРЕКО МОЈСИЈА

1. *Ја сам Господ Бог твој..., немој имати других богова до мене.*
2. *Не гради себи лика резаног, нити какве слике од твари које су горе на небу или које су доле на земљи или у води испод земље. Немој им се клањати нити им служити.*
3. *Не узимај узалуд име Господа Бога свога.*
4. *Држи дан одмора и светкуј га, шест дана ради, а седми је дан одмор Господу Богу твоме.*
5. *Поштуј оца својега и матер своју.*
6. *Не убиј.*
7. *Не чини прељубе.*
8. *Не кради.*
9. *Не сведочи лажно на ближњег свога.*
10. *Не пожели ништа што је ближњег твога. (5 Мој 5, 6-21)*

Долazeћи у додир са другим народима који су били многобожачки и идолопоклоници, постојала је могућност да и изабрани народ заборави право и истинитог Бога и приклони се идолима. Та опасност је постојала и у томе да израиљски народ прогласи своје вође за богове као што су то радили други, многобожачки народи. Да би их заштитио од тога, Бог је преко Мојсија дао упутства и заповести Израиљу, којима их је упутио шта треба да раде, односно шта не треба да раде, да би сачували савез са јединим, истинитим, живим Богом. На ово указују прве четири заповести Божије, које је записао пророк Мојсије.

С друге стране, будући да ће спаситељ света Христос бити човек, Бог је припремао људе да могу ово да прихвате, тако што их је упућивао на љубав према другом човеку. Када је искуство првобитне заједнице с Богом кроз другог човека код старозаветних људи ослабило, Јевреји су почели да одвајају Бога од човека и заједнице, па су Бога посматрали изван човека, а човека једноставно као човека, а не као онога кроз кога ће се пројавити сам Бог. Као последица тога дошло је и до поремећаја односа међу људима, а самим тим дошла је у опасност и права вера у Бога, односно прави однос према Богу. Да се не би десило да људи потпуно раскину савез са живим Богом који им је доносио вечни живот у будућем догађају доласка Христовог и његовог Царства, Бог је дао људима закон као помоћ.

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

У закону који је Бог преко пророка Мојсија дао свом изабраном народу наглашено је слављење и заједница са живим и истинитим Богом, који је то само у старозаветној Цркви. Дакле, не у идолима и киповима, или у природи по себи, већ у заједници људи. Отуда други део заповести, које су садржане у декалогу Мојсијевом, упућују на поштовање човека. Јер, само преко поштовања другог човека, поштујемо живог и истинитог Бога.

С друге стране, упутство за светковину дана одмора, тј. Суботе, које је такође садржано у Закону, указује на последњи дан и долазак Царства Божијег, у коме ће нас Бог одморити од свих трудова наших тиме што ће укинути смрт и што ће и сам починути од дела својих јер ће нас привести циљу због кога нас је и створио, а то је будуће Царство Божије. То значи да нас Бог спасава својом делатношћу, а не спасавамо се ми сами од смрти, тј. Бог је тај који кроз историју гради Царство Божије. Не чини то без нас и нашег слободног пристанка, али ипак то Бог чини и на тај начин се Он и открива у историји.

По речима светог Апостола, Закон је био водич старозаветним људима ка Христу.

Без обзира на то што је Стари завет прошао и дошао је Нови у Христу, пошто је и он, као и Нови завет, најављивао будуће истинско Царство Божије и он ће постојати вечно у Христу. Речју, старозаветни праведници такође ће васкрснути са свима осталима у Христу, јер су се њему надали као спаситељу, иако га нису видели. Старозаветна Црква није престала да постоји доласком Новозаветне, већ постоји у њој. Зато ми славимо и помињемо старозаветне светитеље и људе, као и новозаветне. Исто тако, доласком Царства Божијег, неће нестати Новозаветне Цркве, већ ће она постати Царство Божије кроз други Христов долазак и васкрсење свих који су остварили заједницу с Богом у Христу.

Суштина свих заповести које Бог даје људима јесте у томе да су те заповести средство за остварење заједнице с Богом и с људима. Нису, дакле, саме себи циљ, као што су то касније схватили фарисеји, већ су биле средство да се достигне љубав човека према Богу и ближњему. Испуњење Божијих заповести, без личног заједништва човека с Богом и другим човеком, јесте лицемерје, тј. погрешно је и не води правом циљу, односно спасењу.

Подсети се, размисли и одговори

- Зашто је Бог дао људима закон преко пророка Мојсија? У чему је желео да им помогне?
- Образложи због чега је у Божијим заповестима наглашена човекова дужност да поштује другог човека?
- Зашто је Бог заповедио људима да празнују суботу?
- Објасни тврђење светог Апостола да је Закон био водич старозаветним људима на њиховом путу ка Христу.
- Образложи зашто Старозаветна Црква није престала да постоји доласком Новозаветне.
- Шта ће за Новозаветну Цркву значити долазак Царства Божијег?

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА
за пети разред основне школе

**ПРОРОЦИ НАГОВЕШТАВАЈУ ДА ЋЕ СПАСИТЕЉ СВЕТА БИТИ ИСТОВРЕМЕНО БОГ,
СИН БОЖИЈИ, И ЧОВЕК**

Зато ће вам сам Господ дати знак: ето девојка ће затруднети и родиће сина и наденуће му име Емануило. (Ис 7, 14).

Читава историја старозаветног Израиља, изабраног народа Божијег, праслика је Христа Спаситеља и његове Цркве. Христос ће бити избавитељ од смрти свих народа, не само јеврејског, као посредник између људи и Бога. Као што се, међутим, у Старом завету Бог откривао кроз заједницу, тј. кроз Израилски народ који је био посредник између Бога и света, тако ће се и у Новом завету Христос открити кроз Цркву, као њен начелник и као Црква, Евхаристијска заједница, која ће такође бити посредник између Бога и света. Зато нико не може доћи Богу и ући у живот вечни, ако не уђе у Литургијску заједницу и не постане њен члан. Јер Господ Христос, у коме и преко кога је свет поново нашао заједницу с Богом, неодвојив је од Литургијске заједнице, односно од Цркве. Зато што је Христос као личност неодвојив од Бога Оца, док је као човек неодвојив од људи и целе природе. На ово указује Православна Литургија.

У православној Литургији њен начелник и цела заједница преко њега окренута је ка Богу Оцу. Њему се моли и од њега очекује помоћ. То значи да је у заједници с Богом Оцем. Истовремено то је заједница људи, јер без заједнице не може бити ни Свете Литургије.

Пророци су људи које је Бог посебно позивао да опомињу народ да иде за Господом и да га теше у тешким тренуцима историје Христовим доласком, тј. доласком Месије, како се на јеврејском језику назива Божији помазаник, односно Христос. Један од таквих јесте и пророк Исаија који је живео на око 1500 година пре доласка Христовог и који је прорекао између осталог и то да ће се Христос родити од девојке, назвавши га Емануил, што у преводу значи: с нама је Бог. Другим речима, пророк је говорио да спаситељ неће бити обичан човек, јер се неће родити као што се рађају сви остали људи, од мужа и жене, него од девојке без мужа, и директно га је назвао Емануил, што је требало да значи да је у њему и његовој личности међу нама присутан сам Бог. Пре пророка Исаије и пророк Давид такође назива Спаситеља Господом, тј. Богом, када каже: “Рече Господ Господу моме, седи мени с десне стране док не положим непријатеље твоје под ноге твоје” (Пс 110).

Како је, дакле, време одмицало, Бог је све јасније указивао људима да ће његов Син постати човек и спасти све људе и сву творевину од смрти. Пророк Исаија је то тако јасно видео и проповедао да се он због тога назива и старозаветним јеванђелистом. Зато што је говорио о Христу као да је био Христов савременик и гледао шта се све збило с њим, као што су то гледали јеванђелисти.

Да Спаситељ, Христос, буде истовремено и Бог и човек, налагала је Божија замисао да спасење свету дође кроз човека као слободни његов пристанак да буде у заједници с Богом. Будући, пак, да су сви људи после Адамовог греха били и сами смртни и нико није био слободан од смрти, јер се смрт наслеђивала самим рођењем, није било другог решења него да се Спаситељ роди на другачији начин. Речју, Спаситељ треба да буде човек, али да би био Спаситељ, требало је да се роди на другачији начин, не од мужа и од жене, како би избегао да од самог свог зачећа буде роб смрти, као што су то сви људи рођени од мужа и од жене, тј. рођени на природан начин. Зато су пророци најављивали Спаситеља света који ће бити рођен

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

од девојке, односно без учешћа мужа, што се и догодило са Исусом Христом, који је рођен од Марије Дјеве, Пресвете Богородице.

С друге стране, Христос, Месија, требало је истовремено да буде и Бог јер, као што смо већ видели, спасење створеној природи је у јединству Бога и човека. Дакле, нити само у човеку, нити, пак, само у Богу, већ у Богочовеку. Да би се то остварило, није било друге могућности него да Син Божији постане човек, што се и догодило.

Подсети се, размисли и одговори

- Шта значи реч Емануил?
- На који начин ће Бог бити присутан у свету кроз човека?
- Шта нам о томе можеш рећи на основу Свете Литургије?
- Зашто је спаситељ света требало да буде и Бог и човек?

СТАРОЗАВЕТНИ МОТИВИ У ПРАВОСЛАВНОЈ ИКОНОГРАФИЈИ

Да бисмо могли разумети православну иконографију као уметност, морамо се подсетити онога што смо већ рекли о човеку као икони Божијој, и о Светој Литургији као икони будућег Царства Божијег. Јер иконографија као уметност је настала у Православној Цркви управо на основу схватања иконе у горњем контексту.

Наиме, човек је икона Божија на основу односа слободе, тј. заједнице слободе с Богом. Имајући личну заједницу с Богом, човек својим начином постојања пројављује, тј. чини присутним Бога у створеној природи, иако не по природи и као природу, већ као личност кроз своју личност. Слично човеку који воли једну другу личност, дакле, који има заједницу слободе са другом личношћу, а која није ту по природи, тј. одсутна је, далеко је од њега, он својим начином живота, односно постојања, показује као да је та личност ту присутна иако је одсутна. Оно што примећујемо код сваког човека то је да он својим радом, својим делима, својим начином живота изражава оно за шта или за кога је везан. И тим својим начином живота који произлази из заједнице с другим, човек чини присутним тог другог као личност, иако је он по природи одсутан, односно није ту.

Икона као уметнички рад у Православној Цркви сликом, бојама, показује однос који је имао насликани с Богом у свом животу. Тачније, икона показује заједницу човека с Богом која га чини учесником будућег вечног живота, тј. Царства Божијег. Јер, заједница човека с Богом и са другим људима, који су већ ступили у заједницу с Богом, представља суштину Царства Божијег и ослобођење људи и творевине од смрти.

Имајући ово у виду, православна иконографија уопште слика људе и догађаје из перспективе будућег Царства Божијег. Слика их као чланове Царства које ће доћи. То значи да их не слика онаквим какви су они сад у историји, него какви ће бити када дође Царство Божије. Зато је и сликарство у Цркви израз вере људи у будуће Царство Божије.

Ово не значи да се у сликарском приказу људи и догађаја из историје занемарује њихова реална историчност. Веродостојност историје се не укида, већ се историја преображава. Тај преображај се састоји у томе што се на слици, тј. икони, изостављају елементи који указују на смрт и смртност бића, наравно колико је то могуће, јер сама историја носи трулежност и смрт у себи. Овоме треба додати још и то да је критеријум за то

ТЕКСТ УЏБЕНИКА ПРАВОСЛАВНОГ КАТИХИЗИСА за пети разред основне школе

да ли је неко члан тог будућег Царства или не његова љубав према Богу, тј. колико се неко узда у Божије спасење и избављење од смрти. У том контексту су и старозаветни праведници праведници зато што су се надали избављењу у Христу, будућем Спаситељу.

У православној иконографији подједнако су заступљени мотиви из Старог и Новог завета. То значи да су Стари и Нови завет једна јединствена историја, која води ка Царству Божијем и зависи у својој истинитости од њега.

Обично се у иконографији истичу они мотиви и личности из Старог Завета који најверодостојније указују на Христа и на догађаје из Новог Завета. Те сцене се тако и постављају у цркви, најчешће у припрати цркве, тј. у делу цркве у који се прво улази пре него што уђе у главну лађу Цркве и у олтар, где се сликају сцене из Новог завета. На овај начин се и кроз иконографију подвлачи чињеница да је Стари Завет био припрема за Нови.

Оно што такође заслужује нашу пажњу у односу на сликане сцене из Старог завета, то је да се у тим сценама, кад год се појављује Бог, појављује се Господ Исус Христос. То указује на чињеницу да иконографија, као уосталом и икона, указује кроз историјске догађаје на будући век. Јер Христос Господ се у Старом завету још није оваплотио, то се десило у Новом завету.

Иако Стари Завет сам по себи представља слику, односно икону Новог Завета и као такав може да се сав представља у сликама ради поуке народу Божијем, најчешће сликани мотиви из Старог Завета су они који најјасније указују на Нови, односно на оно што ће се десити у вези са нашим спасењем, а то су: Стварање света и човека, човеков пад и његово истеривање из раја, јављање Бога Авраму, Јакову, Исаку, Мојсију, Аврамова верност Богу кроз жртвовање сина Исака, затим сцене из живота пророка, Илије, Давида итд. Све ове сцене, као и друге које нисмо поменули, имају за циљ да укажу на Исуса Христа као на спаситеља света и на оно што је Христос учинио за нас све до оснивања Цркве као евхаристијске заједнице. Тако, Аврамово жртвовање Исака указује на страдање Сина Божијег; Лествица коју је видео Јаков указује на Богородицу од које ће се родити Син Божији као човек; Мојсијево виђење купине на Синају која гори а не сагорева указује на Богородицу и њено девичанство и да ће она као девојка родити Христа, итд. На евхаристијску заједницу и на присуство Бога као Свете Тројице у њој најречитије говори догађај јављања Бога Авраму у виду тројице путника код мавриског хрста.

Размисли и одговори

- Зашто је сликарство у Цркви израз вере људи у будуће Царство Божије?
- Објасни зашто се на икони не појављују елементи који указују на смрт и смртност бића.
- Какав је однос мотива из Старог и Новог завета у православној иконографији? О чему сведочи такав однос?